

İNŞAAT SEKTÖRÜ ANALİZİ

Risk odağının finansal piyasalar olmaktan çıkıp
siyasi gelişmelere kaydığı 2013'e girerken

Dünya - Türkiye - İnşaat Sektörü

60.yıl

Ocak
2013

TÜRKİYE MÜTEAHHİTLER BİRLİĞİ

“İnsanlık tarihinin bizi birbirinden çok farklı geleceklere götürebilecek kritik bir kavşağındayız. İddiamız geleceğin taştan oyulmuş değil, biçimlendirilebilir olduğu, mega trendler, oyun-kurucular ve hepsinden daha önemlisi insan faktörü arasındaki etkileşimin sonucu olacağıdır.”

*Christopher KOJM, ABD Ulusal İstihbarat Konseyi Başkanı
(Chairman, National Intelligence Council)*

ÖZETİN ÖZETİ

IMF baş ekonomisti Olivier Blanchard'ın Ekim 2012'de IMF tarafından yayınlanan Dünya Ekonomik Görünüm (World Economic Outlook) raporunun tanıtımı sırasında yapmış olduğu “Küresel krizden çıkış daha en az on yıl sürecektir.” değerlendirmesi pek çok ekonomist tarafından paylaşılan bir teşhistir.

Kriz kahini olarak tanınan ekonomi profesörü Nouriel Roubini'nin 2013 ile ilgili karamsar öngörüsünü Kasım ayında bir kez daha tekrarlamış olmasına ve benzer kaygıları Morgan Stanley ekonomistlerinin de dile getirmesine karşın yılın ikinci yarısının 2012'den daha iyi olacağı beklentisini paylaşanların sayısı da az değildir. Amerikan finans kuruluşu Goldman Sachs'a göre, 2013 yılının ilk dönemi iyi yönetilebilirse izleyen aylarda küresel ekonomide toparlanma görülebilecektir. Bu öngörünün temelindeki iki nedenden biri ekonomiyi destekleyecek dinamiklerin 2012'ye göre daha güçlü olacak olması, diğeri ise yeni yılda Avro Bölgesi'nin küresel risk haritasındaki ağırlığının zayıflayacak olmasıdır.

Son dönemde “küresel risk” denildiğinde 4 konu öne çıkar olmuştur. Bunlar: ABD'deki Mali Uçurum ve zayıf büyüme, Avrupa'daki durgunluk, Ortadoğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesindeki siyasi çalkantılar ve başta Çin olmak üzere yükselen pazar ekonomilerinin çoğunluğunun büyümesindeki yavaşlamadır.

Amerikan ekonomisini durgunluğa itebilecek ve dolayısıyla dünya ekonomisini sarsacak ciddi bir sorun olan mali uçuruma ilişkin önlemler konusunda 2012'nin son günlerinde Beyaz Saray ile Cumhuriyetçiler arasında geçici bir anlaşma sağlanmış olması, henüz ihtiyatla karşılanıyor olmakla birlikte olumlu bir gelişme olmuştur. Geriye kalan 3 sorunun gündemdeki ağırlığı ise devam etmektedir. Bu süreçte Asya ekonomileri Çin'in durumundan, Latin Amerika söz konusu yavaşlamalar sonucunda emtia fiyatlarında meydana gelen yükselişten, Orta ve Doğu Avrupa Avro Bölgesinde yaşanan krizden, hem bölge hem de dünyanın geri kalanı Ortadoğu'da olup bitenlerden, petrol fiyatları söz konusu kaostan, küresel büyüme ise bu süreçlerin hepsinden etkilenmeye devam etmektedir.

Avrupa'daki durum ise daha karışık ve belirsizdir. Yunanistan sorunu çözülme yoluna girdi gibi görünse de İtalya, İspanya, Portekiz ve hatta Fransa'nın durumu kritik eşiklerde durmaya devam etmektedir. Kesin olan, Avrupa'nın borç sorununu aşmak için oldukça uzun bir zamana ihtiyacı olduğudur. Japonya'nın 2013 yılında toparlanmaya geçmesi düşük olasılık olarak görülmektedir. 2013 yılı için asıl tehlikenin 2012 yılını Avrupa'daki krize karşın rahat geçiren gelişen ekonomilerin krizden etkilenerek düşüşe geçmeleri olasılığıdır.

IMF'nin 11 Kasım 2012 tarihli basın bülteni Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgelerinde iki farklı büyüme performansının devam ettiğine işaret etmekte, petrol ihraç eden ülkelerde güçlü büyümeler gerçekleşirken petrol ithal edenlerde bunun tersinin olacağını öngörmektedir. Bu çerçevede Cezayir, Bahreyn, İran, Irak, Kuveyt, Libya, Umman, Katar, S. Arabistan, BAE ve Yemen'in 2012'de %6.6 büyümeleri beklenmektedir. Afganistan, Cibuti, Mısır, Ürdün, Lübnan, Moritanya, Fas, Pakistan, Sudan

ve Tunus ise 2012'de %2'nin ancak biraz üzerine çıkabilen büyümeler kaydedeceklerdir. Bu analiz ve öngörüler çerçevesinde değerlendirildiğinde Türk müteahhitlerin 2012 yılında en çok yeni iş üstlenmiş oldukları ilk beş ülkeden üçünün IMF bülteninde yer alan petrol ihracatçısı ülkeler olmaları rastlantı değildir.

Enerji coğrafyasında olup bitenleri değerlendirirken son dönemde ABD'nin Ortadoğu'ya olan enerji bağımlılığını azaltma ve Çin'in Afrika'ya girişini frenleme çabalarının da parçası olarak hızlı bir şekilde Batı Afrika'ya yönelmekte olduğuna değinmekte yarar vardır.

Doğu ile batı arasında sadece coğrafi değil siyasi, ekonomik ve ticari anlamda da köprü konumunda bulunan Türkiye yukarıda özetlenen gelişmelerden kaynaklanan etkilerin tümüne açık durumdadır.

Yukarıda ana hatlarıyla yansıtılmaya çalışılan fotoğrafa iç siyasi ve ekonomik konjonktürün barındırdığı çeşitli riskler eklendiğinde çevrede olup bitenlerin yarattığı ya da derinleştirdiği sorunlarla başa çıkılması güçleşmekte, karar vericilerin hareket alanları hem kamuda hem de özel sektörde daralmaktadır.

Geleceğe, yakın geçmişi anımsayarak bakılacak olursa, Türkiye ekonomisinin 2012 yılına “yumuşak iniş mi, sert iniş mi?” sorularıyla girmiş olduğu, 2011'in son çeyreğindeki %5.2'lik büyüme oranı 2012'nin ikinci çeyreğinde %3.0'e kadar gerileyince “gaz mı, fren mi?” tartışmalarının gündeme geldiği görülmektedir. Ekonomi yönetiminin “ayağımızı frenden çektik” şeklindeki yanıtına yılın üçüncü çeyreğinde beklentilerin epeyce gerisinde kalan büyüme rakamları eklenince bu kez de akıllara “motor gaz mı yemiyor?” ya da “denge mi bozuluyor?” soruları gelmiştir. Rakamlar ise Türkiye'nin yıllık bazdaki büyümesinin 2011 yılının üçüncü çeyreğinden bu yana düzenli olarak gerilediğine, bu gidişatın 2012'de daha da belirgin hale geldiğine, yıllık bazdaki büyümenin ilk çeyrek sonunda %6.5'e, ikinci çeyrek sonunda %5'e, üçüncü çeyrek sonunda ise %3.2'ye gerilediğine işaret etmektedir.

Yukarıda özetlenen, 2012'den daha iyi olması beklenen ancak köklü değişikliklere uğraması kısa ve orta vadede olanaklı görünmeyen bu kırılgan ve belirsizlik içeren dış ve iç konjonktürün yapısal reformlara pek izin vermemesi nedeniyle hem dış ticaretin hem de iç tüketimin 2013'ün ilk yarısında da olumsuz etkilenmeye devam etmesi yüksek bir olasılık olarak değerlendirilmektedir. Ekonomi politikaları üzerindeki genişlemeci yöndeki baskıların (düşük faiz uygulaması ve harcamaların artırılması gibi) ise artarak devam edeceği tahmin edilmektedir.

TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu'nun da belirttiği gibi, küresel ekonomideki düzelmelerin devam etmesi, petrol fiyatlarının mevcut düzeyini koruması, çevredeki siyasi gerginliğin Türkiye'yi etkileme derecesinin bugünden çok olmaması baz senaryo olarak alınacak olursa, büyüme ve enflasyon verileri 2013'te daha iyi olabilecek, işsizlik mevcut seviyesini sürdürecektir.

Son dönemde kaydedilen önemli gelişmelerden biri uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch tarafından Türkiye'nin notunun yükseltilmesi olmuştur. “Yatırım Yapılabilir Ülke Notu” ile birlikte Türkiye'ye yoğun sıcak para girişi olması beklenmektedir. İhracatçıların kaygısı ise bu süreçte TL'nin aşırı değerlenmesi riskidir.

Ekonominin gidişatı dünyada olduğu gibi Türkiye'de de inşaat sektörünün performansını doğrudan etkilemektedir. Sektörün ilk altı aylık dönemde %1.5 olan ve dokuz aylık dönem itibarıyla %1.0'e gerilemiş olan büyümesi ilk bakışta kaygı verici olsa da yılın ilk dokuz aylık döneminde yapı ruhsatı verilen binaların yüzölçümünde kaydedilen %28.7 düzeyindeki artış, 2013 yılında sınırlı da olsa bir toparlanma olabileceği konusunda umut vermektedir.

DÜNYA

Belirsizlik ve kırılganlık devam etmekte, dünya ekonomik modelindeki değişimin hızlanması beklenmektedir.

Yeni bir yılın eşliğinde küresel ekonomik konjoktüre etki eden önemli unsurlara bakıldığında, **2013 yılının dünya ekonomisi ve dış ticaret dengeleri bağlamında 2012'nin çok üzerine çıkılamayacak bir genel durgunluk dönemi** olabileceği görülmektedir.

Jeopolitik konjoktür hassas görünümünü korumaktadır. Dünya ekonomisinin büyüme görünümü IMF'nin Ekim 2012 tarihli son Dünya Ekonomik Görünüm Raporu'nda (World Economic Outlook) belirtildiği üzere halen risklidir. IMF, global ekonomiye ilişkin risklerin arttığını belirtmiş ve bu çerçevede ekonomik büyüme tahminlerini aşağı yönlü revize etmiştir. 2012 sonundaki tahminler Avro Bölgesi'nin %0.4 daralacağını, ABD'nin %2.2 büyüyeceğini göstermektedir. Gelişmekte olan ülkeler %5.3 ile son üç yılın en düşük büyüme hızına inerken, Avro Bölgesi'nin çok sayıda ülkesi hala mali krizden önceki rakamlarının gerisinde kalan ekonomik büyüklüklere sahiptir. 2008 öncesi dönemin rakamlarına yeniden ulaşmayı başarabilmiş üye ülke sayısı henüz sadece 6 olup, Avro Bölgesi'nin krizden bütünüyle çıkışının 2014 ya da 2015 yılını bulacağı düşünülmektedir.

Ekonominin toparlanma hızı çeşitli etkenlerle farklılaşacak olmakla birlikte, kesin olan 2013'de geniş montanlı bir küresel toparlanma beklemek için çok fazla neden olmadığıdır. Tüm ekonomi otoriteleri **dünya ekonomik dengelerinin belirsizliği ve kırılganlığı** üzerinde uzlaşmaktadır.

2012'nin son çeyreğinde açıklanan bazı ekonomik veriler ve yaşanan olumlu gelişmeler global ekonomik faaliyetin son dönemde bir miktar ivme kazandığına işaret etmektedir. Avrupa Merkez Bankası'nın, Avrupa İstikrar Mekanizması'na başvurarak getirilecek koşullara uymayı kabul edecek ülkelerin devlet tahvillerini alacağını açıklaması ve Avrupa İstikrar Mekanizması'nı desteklemek üzere "güvenlik duvarları" (firewalls) kurgulanması; Avrupa'da ortak banka denetimini, bütçe entegrasyonunu ve ülke borçlarının ortak kefalete alınmasını içerecek geniş kapsamlı bir çözüm paketinin hazırlanması Avrupa Krizi'ne ilişkin olumlu gelişmeler olarak dikkat çekmiştir.

ABD Merkez Bankası FED, politika faizlerinin en azından 2015 ortalarına kadar mevcut 0-0.25 aralığında tutulacağını ve yeni bir parasal genişleme dönemine başlanacağını sinyali vermiştir. Bu süreçte, dünya ekonomisinin gidişatına ilişkin önümüzdeki döneme damga vuracak bir unsur da **likidite bolluğu** olarak yorumlanmaktadır. Hassas görünüme bağlı olarak küresel ölçekte uygulanan para politikalarının ekonomik aktiviteyi destekleyici nitelikte olduğu görülmekte ve bu sürecin önümüzdeki dönemde de devam edeceği tahmin edilmektedir. Global likiditenin seviyesini ayarlamakta en etkin kurumlar olan Avrupa, ABD, Japonya vb. gelişmiş ülkelerin merkez bankaları, ekonomilerinde kalıcı iyileşme olana dek likidite operasyonlarına devam edeceklerini belirtmektedirler. Bu yaklaşım, temel ekonomik göstergelerdeki iyileşme ve büyüme rakamlarındaki normalleşme yavaş seyredecek olsa da, global likiditenin bol, buna bağlı olarak faizlerin özellikle ABD gibi güvenli liman özelliği taşıyan ülkelerde çok düşük seviyelerde seyredeceğine işaret etmektedir.

Benzer süreçte, özellikle Ortadoğu'da merkezlenen **jeopolitik çalkantıların** da etkisiyle enerji, altın ve gıda fiyatları yüksek seyrini sürdürürken, düşük büyüme ortamı diğer emtia fiyatlarında nispeten yumuşamaya neden olmaktadır.

Öte yandan, önümüzdeki döneme ilişkin birçok analistin vurguladığı **önemli riskler** mevcuttur. ABD'de "mali uçurum" (fiscal cliff), Avrupa Bölgesi'nde devam eden sorunlar, gelişmekte olan

ülkeler de dahil olmak üzere tüm dünyanın içinde bulunduğu yavaş büyüme döneminin azımsanmayacak bir süre daha devam edeceği öngörüsü ve bu ortamın ekonomik denge üzerinde yaratacağı baskı, öncelikli riskler arasında sayılmaktadır. Japonya'da yeni hükümet, genişletici bir maliye politikası uygulamaya hazırlanmaktadır. Ne var ki bu ülkede geçmişte sürekli olarak bu politika uygulanmasına karşın %10'lara varan bütçe açıklarına rağmen sonuç alınamamıştır. Bu nedenle Japonya'nın 2013 yılında durgunluğu aşip büyümeye geçme olasılığı düşük görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında, 2013 yılı için global makroekonomik konjonktürde öngörülen kademeli iyileşme için, ABD ve Avrupa Bölgesi başta olmak üzere tüm merkez bankalarının ekonomilere destek programlarının kararlı **siyasi adımlar** ile de desteklenmesi şart görülmektedir. Nitekim, Nouriel Roubini gibi "kriz kahini" ekonomistlere göre, **dünya ekonomisi üzerindeki belirleyici risk faktörü finansal piyasalar olmaktan çıkacak, 2013 ile birlikte odak gittikçe artan bir oranda politik gelişmelere kayacaktır.**

Avrupa'da seçim ortamı, ABD'de belirsizliği süren mali uçurum riskleri, Ortadoğu'daki çalkantılı ortam, Çin ve Japonya'daki siyasi geçiş süreçleri vb. gelişmeler 2013 ekonomik ve finansal arenasında belirleyici olacaktır. Öyle ki, Roubini ve Eurasia Strateji Grubu Başkanı Ian Bremmer'e göre, gelişmiş ülke ekonomilerinde alışkın olunan makroekonomik pratikler çökmüştür. **"Avrupa'nın varoluşsal değişimi"** diye adlandırılan yeni düzende, gelişmiş ülkeler mali ve finansal süreç yönetimini tıpkı gelişmekte olan ülke ekonomileri gibi politik gelişmelere çok daha bağımlı bir çizgi içinde öngörülerle yürütmek durumunda kalacaktır.

Birleşmiş Milletler de "2013 Dünya Ekonomik Durumu ve Beklentiler" raporunda, gelişmiş ülke ekonomilerinin işsizlik sorunu, mali tasarruf ve devlet borçları riski, finansal sektör kırılganlığı, düşük büyüme ortamı ve mali sıkıntılar konularında kısır döngüye girdiği teşhisi yer almıştır. Bu süreçte oluşacak **yayıma etkilerinin** düşük ihracat, oynak sermaye akışı ve emtia fiyatları baskısıyla Türkiye'nin de içinde bulunduğu belli başlı gelişmekte olan ülke ekonomilerinin büyümelerini de aşağı çekebileceği düşünülmektedir.

Daha uzun vadede, çeşitli analistlerce üzerinde durulan ve ABD Ulusal İstihbarat Konseyi'nce (National Intelligence Council) hazırlanan "2030 Küresel Eğilimler" raporunda belirtilen megatrendler ile temel yapısal değişikliklerde de vurgulanan senaryo ise dünya ekonomik modelindeki değişimin hızlanacağı yönündedir. Buna göre, ekonomik büyümenin çoğu gelişmekte olan ekonomilerden gelecek ve bu ülkeler arasındaki bağlar güçlenecektir. Söz konusu değişim sürecinde, gelişmiş ekonomilerin kırılganlığını azaltmak amacıyla, yatırımlar için kullanılan finansal kaldıraç oranlarının düşürülmesi başlıca önlem unsurlarından olacaktır. Özetle, gelişmiş ekonomilerin krizden çok yavaş çıkacağı, kırılganlıklara karşı alınan önlemler ve yaşanan nüfus gibi sorunların büyüme potansiyelleri üzerinde baskı kurmayı sürdüreceği öngörülmektedir.

ABD

Mali uçurum gündemde yer almaya devam edecek...

ABD'de açıklanan veriler ekonomik faaliyetin son dönemde ivme kazandığını göstermektedir. Nitekim, ABD ekonomisi yılın üçüncü çeyreğinde %3.1 ile beklentiler paralelinde **büyüme** kaydederken, tüketici güveni de kriz öncesi seviyelere ulaşmıştır. Ayrıca, ABD'deki krizin temel sebeplerinden olan **konut piyasasındaki toparlanmanın** hızlandığına dair önemli sinyaller gelmeye devam etmektedir. Kasım ayındaki yeni konut inşaatı başlangıçları bir önceki yıla göre %22 oranında bir artışa işaret etmiştir. Amerika Merkez Bankası FED, son faiz toplantısının ardından %0-0.25 aralığında olan **politika faizini** enflasyon tahminleri %2.5'i geçmediği takdirde ve işsizlik %6.5'in altına düşene kadar mevcut tarihi düşük seviyelerde tutacağını belirtmiştir.

ABD’de sürmekte olan tartışmaların odak noktasını oluşturan ve mali uçuruma yol açabileceği düşünülen unsurlar iki başlıkta toplanabilir; Bush döneminde yürürlüğe konulan vergi indirimlerinin yürürlükten kalkması ve eski vergi yüklerine geri dönülmesi; 2010 yılında kabul edilen partiler üstü yasanın 2013 yılbaşında yürürlüğe girmesiyle birlikte bütçede 1.2 trilyon ABD Dolarlık harcama kesintisi yapılması.

ABD’nin mali uçurum sorununu çözmemesi (talebi azaltacak yönde vergi oranlarını arttırmak ve kamu harcamalarını kısmak zorunda kalmak), siyasal çekişmeye takılıp kalması halinde toparlanma sürecinde kayıplar yaşayabileceği hususu göz ardı edilmemelidir. Böyle bir olumsuz gelişme olursa bu hem ABD ekonomisi hem de küresel ekonomi açısından daha ileri bozulmalara neden olacaktır.

Mali uçurum konusunda kaydedilen gelişmelere piyasaların nasıl tepki vereceği önümüzdeki dönemde netleşecek, bu konu en azından bir süre daha global piyasaların gündeminde yer almaya devam edecektir. 2013’e girerken Demokratlar ile Cumhuriyetçilerin vergi indirimleri ile otomatik bütçe kesintilerinin ertelenmesi konusunda uzlaşmaya varmaları bu konudaki kaygıları henüz tümüyle bertaraf edememiş olsa da çözüme yönelik umutları artıran ve piyasaları en azından bir süre için rahatlatan bir gelişme olmuştur. FED Başkanı Ben Bernanke de politikacıların mali uçurumun önüne geçmek için hızlı çözüm sağlamaları koşulunda 2013’te ekonomik görünümün olumlu olacağını belirtmiştir.

AVRUPA

Varoluşsal değişim sancıları ile yeni düzene doğru...

2012 yılının ikinci çeyreğinde %0.2 küçülen Avro Bölgesi ekonomisi üçüncü çeyrekte de %0.1 oranında küçülerek üç yıl aradan sonra yeniden **resesyon** sinyali vermiştir. Sanayi üretimi Eylül ayında bir önceki aya göre %2.5 daralırken, öncü göstergeler Avro Bölgesi’nde ekonomik faaliyetin yılın geri kalan bölümünde de zayıf seyrini sürdüreceğine işaret etmektedir. Ayrıca, işsizlik oranı Ekim ayında %11.7’ye yükselmiş ve işgücü piyasalarının toparlanmadan uzak olduğunu teyit etmiştir.

Avrupa Komisyonu 07 Kasım’da yayımladığı **“Avrupa Ekonomik Öngörü Raporu”**nda finansal krizin etkilerinin Avro Bölgesi’nde iktisadi faaliyet üzerinde baskılayıcı bir unsur olmaya devam ettiğini belirtmiştir. Raporla, Avro Bölgesi’nin yanı sıra küresel ölçekte de büyümenin yavaşladığı belirtilirken önümüzdeki döneme ilişkin büyüme tahminleri aşağı yönde revize edilmiştir.

Avrupa Merkez Bankası (AMB), 08 Kasım’daki toplantısında politika faizini değiştirmeyerek %0.75 düzeyinde bırakmıştır. Toplantı sonrasında yaptığı açıklamada bölgedeki ekonomik aktivitenin önümüzdeki dönemde zayıf seyrini sürdüreceğini belirten AMB Başkanı Mario Draghi, finansal piyasalardaki güven ortamının ise daha önce almış oldukları **“doğrudan parasal işlem”** (OMT) kararının ardından önemli ölçüde iyileştigiğine dikkat çekmiştir. Nitekim, İspanya ve İtalya gibi Avro Bölgesi’nin sorunlu ekonomilerinin borçlanma maliyetleri söz konusu kararın ardından gerilemiştir.

Bölgede son dönemde dikkati çeken **olumlu gelişmeler** arasında, Avrupa Merkez Bankası’nın Avrupa İstikrar Mekanizması’na başvurarak getirilecek koşullara uymayı kabul edecek ülkelerin devlet tahvillerini alacağını açıklaması ve "güvenlik duvarları" (firewalls) kurgulaması bulunmaktadır. Nitekim uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Standard & Poor's geçtiğimiz günlerde, 2012’de bölgenin en sorunlu ekonomisi olan Yunanistan’ın kredi notunu 6 basamak birden artırarak "B-" seviyesine yükseltmiş ve görünümünü de durağan olarak belirlemiştir. S&P, buna gerekçe olarak Avro Bölgesi’nin ülkeyi bölgede tutmak için gösterilen çabayı ve tahvil geri alım programına başlamasını göstermiştir.

ÇİN

Beklenenden daha yavaş büyüme ve jeopolitik risklerden etkilenme olasılığı...

Son dönemde açıklanan veriler, dünyanın ikinci büyük ekonomisine sahip olan Çin’de ihracat artışındaki ve iç talepteki ivme kaybına bağlı olarak 2012 yılı genelinde yavaşlayan **ekonomik aktivitenin yeniden**

toparlanma eğilimine girdiğine işaret etmektedir. Ekim ayında **sanayi üretimi artışı** bir önceki yılın aynı ayına göre %9.6 ile beklentilerin üzerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca, Çin'de açıklanan ve son 14 ayın en yüksek seviyesine yükselen PMI (Satın Alma Endeksi) verileri, ülkede son aylarda görülen ekonomik aktivitedeki ivme artışını teyit etmiştir. Aynı dönemde Çin'in ihracat artışı da son 5 ayın en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

Genel beklentilere göre, Asya konjonktüründe büyümedeki yavaşlamayı sınırlamak için yeterli manevra alanı mevcuttur. Ancak Çin'in beklenenden daha yavaş büyümesi ve jeopolitik bazı risklerden etkilenmesi olasılığı da bulunmaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler raporunda da belirtildiği üzere Brezilya, Hindistan ve Çin gibi global ekonomik kriz öncesinde uzun soluklu yüksek büyüme ortamından faydalanmış olan bazı gelişmekte olan ülkeler 2012'deki büyüme oranlarında sert düşüşlerle karşılaşmışlardır. Brezilya'da büyüme oranı 2010 yılındaki %7.5 seviyesinden 2012 tahminlerine göre %1.3 seviyesine, Hindistan büyümesi %8.9'lardan %5.5'lere, benzer şekilde Çin ekonomisi de %10.5'lerden %7.7 seviyelerine gerilemiştir. Ticari dengeler, özellikle de Avrupa Bölgesi'nde oluşacak dış talep ile ilgili devam edebilecek olası dengesizlikler göz önüne alındığında, tüm gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki **ihracata bağlı kırılganlığın** devam edebileceği öngörülmektedir.

ORTADOĞU ve KUZAY AFRİKA

Tarihi dönemde manevra alanı daralıyor...

IMF, Ortadoğu'da süregelen hassas jeopolitik görünüm ile ilgili olarak geçtiğimiz günlerde bölgesel görünüm raporu yayınlamıştır. Bu raporda, ekonomik olarak Arap Baharı'nın artçı etkilerinden sıyrılmaya çalışan ülkelerle birlikte zengin petrol ülkelerine de ekonomilerini derinleştirip güçlendirmek ve gelir dağılımı uçurumlarına karşı gerekli önlemleri almak konusunda uyarılarda bulunulmuştur. Rapora göre, geçiş dönemindeki Arap ülkelerinde siyasi çalkantılar ekonomik konjonktüre de yansımış olup söz konusu ülkelerde makroekonomik istikrarın sağlanması ve büyüme odaklı reformların ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Raporda, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri arasındaki başlıca ayırım petrol ihracatı üzerinden yapılmış, petrol ya da doğalgaz üreticisi ülkelerin ekonomilerinin büyüme bileşeni arasındaki farklılığa dikkat çekilmiştir. Öyle ki, ihracatı yapılan malların özelliği gereği talep ve fiyat esnekliği dengesi farklı olduğundan, söz konusu ülkelerde büyüme dış talep ağırlıklı gerçekleşmektedir.

Rapora göre, Cezayir, Bahreyn, İran, Kuveyt, Libya, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yemen'in içinde bulunduğu petrol ihracatçısı ülkelerde yüksek seyreden petrol fiyatları sayesinde güçlü büyüme gözlenirken; Afganistan, Cibuti, Mısır, Ürdün, Lübnan, Moritanya, Fas, Pakistan, Sudan, Suriye ve Tunus gibi petrol ithalatçısı ülkeler durgun ekonomik görünüme sahiptir. Özellikle Libya'nın Arap Baharı sonrası dönemde hızlı toparlanması, petrol ihracatçısı ülkelerin ekonomilerinin 2013 yılında da büyümeye devam edeceği beklentisini güçlendirmektedir. Büyümenin 2012 yılı için %6.5, 2013 yılı için %4.0 oranında gerçekleşmesi öngörülmektedir. Petrol ithalatçısı ülkelerde ise, 2012 ve 2013 yıllarında ekonomik görünümün durağan seyredeceği ve büyümenin sırasıyla %2.0 ve %3.25 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Bahreyn, Kuveyt, Umman, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin oluşturduğu Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerinde genişletici maliye ve para politikası sayesinde güçlü büyüme kaydedildiği, ancak petrol üretiminin plato yapmasıyla birlikte 2012'deki %5.5'lik büyümenin 2013 yılında %3.75'e gerileyeceği düşünülmektedir.

IMF, önümüzdeki yıl petrol fiyatlarının varil başına 100 ABD Dolarının üzerinde seyredeceğinin ve bu durumun, petrol ihracatçısı ülkeler için yaratacağı konsolide cari işlemler fazlasının tarihinin en yüksek seviyesi olan 400 milyar ABD Dolarının üzerinde olacağını altını çizmektedir.

Petrol ihracatçısı ülkeler özelinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin büyüme oranı, Türkiye'de hem genel dış ticaret dengesi, hem de inşaat sektörü özelinde önem taşımaktadır. Eylül 2012 itibariyle Türkiye toplam ihracatının %35'den fazlasını bu bölgeye yapmakta; ayrıca Türk yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin %44'den fazlası da bu bölgede gerçekleştirilmektedir. Bu açıdan, söz konusu pazardaki olası bir daralmanın Türkiye ekonomisi için hiç arzu edilen bir gelişme olmayacağı açıktır.

Kafkaslar ve Orta Asya'nın ticari açıdan Avro Bölgesi'ne fazlaca bağımlı olmama avantajı dışında; yüksek seyreden petrol ve doğalgaz fiyatları petrol ihracatçısı ülkelerin; emtia fiyatları ile işçi dövizli gelirleri ise petrol ithalatçısı ülkelerin ekonomilerini desteklemektedir. Olumlu görünüm, söz konusu ülkelerin büyümeyi destekleyen ve toplumun zayıf kesimlerini koruyan mali politikalar uygulamaya devam etmesini de mümkün kılmaktadır.

TÜRKİYE

Beklenenden sert iniş karşısında yeni denge arayışları...

ABD ve Avrupa Merkez Bankaları'nca desteklenen **likidite bolluğu** ortamı, Avrupa'daki durgunluk, Ortadoğu'daki istikrarsızlık, yüksek enerji fiyatları gibi dış etkilere ve yapısal reform ihtiyacının artarak devam ediyor olmasına rağmen Türkiye ekonomisi ana hatlarıyla olumlu bir görünüm sergilemektedir.

Yılın üçüncü çeyreğindeki büyüme rakamları, hedeflenen **"yumuşak iniş"**in beklenenden daha sert olduğunu ortaya koymuştur. Bardağın dolu tarafında ise düşük kamu borcu, bankacılık sektöründeki istikrar ve cari açığın yavaş tempolu büyüme sayesinde de olsa frenlenmiş görünümü yer almaktadır. Bu tablo yılın ikinci yarısında kredi notunda artış beklentilerini güçlendirmiş, derecelendirme kuruluşu Fitch Kasım ayında Türkiye'nin notunu "yatırım yapılabilir" seviyesine yükseltmiştir.

Türkiye ekonomisinin 2012 yılının ikinci çeyreğinde %2.9'a gerilemiş olan büyüme oranı üçüncü çeyrekte keskin bir düşüşle %1.6 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam Küresel Krizin etkisinin en ağır biçimde yaşanmış olduğu 2009 yılının son çeyreğinden bu yana kaydedilen en düşük oranlı büyüme performansına işaret etmektedir. İlk altı aylık dönemde bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %3.1 olan büyüme oranı ise 2012'nin ilk 9 aylık dönemi itibariyle %2.6'ya gerilemiştir.

TÜİK tarafından daha önce %3.3 olarak açıklanan ilk çeyrek büyümesi %3.4 olarak, %2.9 olarak açıklanan ikinci çeyrek büyümesi ise %3.0 olarak revize edilmiştir. Yılın ilk 9 aylık döneminde sabit fiyatlarla %2.6 oranında büyüyen GSYH 87.9 milyar TL olmuştur.

Büyüme Rakamları (milyar TL - %)

	İlk Çeyrek		İkinci Çeyrek		Üçüncü Çeyrek		Dördüncü Çeyrek		Yıllık	
	GSYH	Değişim %	GSYH	Değişim %	GSYH	Değişim %	GSYH	Değişim %	GSYH	Değişim %
2001	15.4	1.3	16.2	-6.3	19.7	-6.5	17.1	-9.8	68.3	-5.7
2002	15.5	0.3	17.2	6.4	20.9	6.2	19.0	11.1	72.5	6.2
2003	16.7	8.1	17.9	4.0	21.8	4.3	19.9	5.2	76.3	5.3
2004	18.4	10.0	20.0	11.9	23.5	8.1	21.5	8.0	83.5	9.4
2005	19.9	8.5	21.6	7.7	25.3	7.6	23.7	9.8	90.5	8.4
2006	21.1	5.9	23.7	9.7	26.9	6.3	25.0	5.7	96.7	6.9
2007	22.8	8.1	24.6	3.8	27.8	3.2	26.1	4.2	101.3	4.7
2008	24.4	7.0	25.2	2.6	28.0	0.9	24.2	-7.0	101.9	0.7
2009	20.8	-14.7	23.3	-7.8	27.2	-2.8	25.7	5.9	97.0	-4.8
2010	23.5	12.6	25.7	10.4	28.7	5.3	28.1	9.3	105.9	9.2
2011	26.3	12.1	28.0	9.1	31.1	8.4	29.5	5.0	114.9	8.5
2012	27.2	3.3	28.8	2.9	31.6	1.6	-	-	87.7	-

Kaynak: TÜİK

Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 2012 yılının 9 aylık döneminde sabit fiyatlarla en fazla büyüyen sektör %6.7 ile “Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri” olmuştur.

Söz konusu dönemde elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı %6.2, ev içi personel çalıştıran hane halkları %5.6, sağlık işleri ve sosyal hizmetler %4.7, balıkçılık %4.3, imalat sanayi %2.8, inşaat sektörü ise %1.0 büyümüştür.

Sabit Fiyatlarla GSYH - Sektörel Dağılım (İktisadi faaliyet kollarına ve 1998 temel fiyatlarına göre)

Sektörler	GSYH içinde payı (%)	Büyüme Oranı (%)
İmalat sanayi	24.5	2.8
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	15.0	4.0
Toptan ve perakende ticaret	12.8	0.1
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	11.5	2.9
Tarım, avcılık ve ormancılık	9.2	3.3
İnşaat	5.7	1.0
Konut sahipliği	4.5	1.7
Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	3.7	6.7
Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	2.0	6.2
Diğer	11.1	-

Kaynak: TÜİK

2012 ve 2013 yılları için aşağı yönde revize edilen ve 2012 için %3.2'ye, 2013 için %4.0'e çekilen OVP hedefleri ve son dönemde çeşitli ekonomi yazarlarının bunlara ulaşmanın da mümkün olamayacağını ortaya koyan değerlendirmeleri göz önüne alındığında ekonomideki yavaşlamanın **“dengeli büyüme”** olarak nitelenmesi güçleşmiş, denge arayışları ise ağırlık kazanmıştır. Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan'ın Aralık ayında yaptığı **“Türkiye olarak büyümede iç talebin ve ihracatın katkılarının birbirine yakın ve dengeli olmasını sağlamak esas önceliğimiz olacak. Böylece cari açıkta da önemli bir kavşağı dönmüş olacağız”** şeklindeki açıklaması bu konuda 2013'e yönelik iyimserliği artırmıştır.

Büyüme hızının azalmasındaki bir numaralı iç faktör özel tüketim ile yatırım eğilimindeki gerilemenin artarak devam etmesi olmuştur. Net ihracat ise büyümeyi pozitif yönde etkilemiş, bunda ithalatın ilk dokuz aylık dönemde sabit fiyatlarla %4 oranında gerilemesi, ihracatın ise %15 oranında artması rol oynamıştır.

Bu dönemde yurtiçindeki kredi artışı yatay bir seyir izlemiş, küresel ve bölgesel ölçekteki belirsizlik ve riskler özel sektör yatırımlarını caydırıcı rol oynamıştır. Avrupa kaynaklı dış talep azalması ise ihracatı olumsuz etkilemiştir. Avrupa pazarına yönelik üretim yapan otomotiv, tekstil ve hazır giyim gibi sektörlerde gerileme görülmüş, Suriye'deki olaylar ve beraberinde terör eylemleri Güneydoğu bölgesinden yapılan ihracatı olumsuz etkilemiştir.

TÜİK tarafından açıklanan geçici dış ticaret verilerine göre; 2012 yılı Kasım ayında, 2011 yılının aynı ayına göre ihracat %24.8 artarak 13.829 milyar ABD Doları, ithalat %12.5 artarak 20.986 milyar ABD Doları olmuştur. Aynı dönemde dış ticaret açığı 7.571 milyar ABD Dolarından 7.158 milyar ABD Dolarına gerilemiştir.

Takvim etkilerinden arındırılmış seriye göre; 2012 yılı Kasım ayında önceki yılın aynı ayına göre ihracat %13.1 artarken, ithalat %0.3 azalmıştır. Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış seriye göre ise; 2012 Kasım ayında bir önceki aya göre ihracat %2.5 azalırken ithalat %0.7 artmıştır. 2011 Kasım ayında %59.4 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2012 Kasım ayında %65.9'a yükselmiştir.

AB'ye yapılan ihracat 2011 yılının aynı ayına göre %17.8 artarak 5.816 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan Avrupa Birliği'nin ihracattaki 2011 Kasım ayında %44.6 olan payı, 2012 Kasım ayında %42.1'e gerilemiştir. AB'ye yapılan ihracatın artmış olmasına rağmen AB'nin toplam ihracattaki payının gerilemiş olması pazar çeşitlendirme faaliyetlerinde mesafe alınmış olduğunu göstermektedir.

Ekonomi Bakanı Çağlayan, 2012 Aralık ayı sonunda yaptığı açıklamada son 12 aylık verilere göre ihracat rakamının beklentilerin de ötesine geçerek 152.5 milyar ABD Dolarına yükseldiğini belirtmiştir.

Öte yandan ihracattaki yüksek oranlı artışın İran'dan ithal edilen petrolün karşılığının altınla ödenmesi, bunun altın ihracatı olarak gösterilmesi ve büyük meblağlara ulaşmasından kaynaklandığı görüşünde olan ekonomi yazarları da azımsanmayacak sayıdadır. Merkez Bankası'nın son Finansal İstikrar Raporu'nun (FİR) 9. sayfasında “2012 yılının ikinci çeyreği itibarıyla yıllık büyümeye katkılar incelendiğinde, net dış talep pozitif katkı yapan tek kalem olurken nihai yurtiçi talep ile stokların ise negatif etkisi olduğu görülmektedir. (...) Net ihracatın yıllık büyümeye yüksek oranlı katkı yapmasında net altın ihracatının etkisi not edilmelidir.” ifadesinin yer alması bu görüşleri destekleyici niteliktedir. Bu konuda bazı ekonomi yazarları da “tartışmalı altın ihracatı”ndan arındırılması halinde ekonomideki büyümenin negatif çıkacağı ve altın ihracatı hariç tutulduğunda ihracattaki performansın son iki yılın büyük ölçüde altında kaldığı yorumları yapmaktadırlar.

Yılın üçüncü çeyreğinde net ihracatın belirli ölçüde de olsa büyümeye katkı yapmışlığına karşın özel tüketim ve yatırım harcamaları gerilemeye devam etmiştir. Kamu tüketimi ve yatırımlarında ise artış kaydedilmiştir. Üçüncü çeyrekte özel kesimin reel talebi %2.9 oranında gerilerken kamu sektörünün reel talebi %6.3 artış göstermiştir. Özel sektör yatırımlarında yılın ikinci çeyreğinde başlamış olan gerileme ise üçüncü çeyrekte daha da hızlanarak %11'e ulaşmıştır.

Özel tüketim harcamaları yılın ilk dokuz ayında sabit fiyatlarla %0.5 oranında gerilemiş, kamu ve özel sektörün toplam yatırımlarındaki düşüş ise (stok değişimleri dahil) %7.7'ye ulaşmıştır. Arsa, konut, otomotiv ve dayanıklı tüketim malları ile perakende satışlarda ise geçen yılın aynı dönemine göre azalma kaydedilmiştir.

Özel tüketimdeki düşüş büyümeyi 0.4 puan, yatırımlardaki gerileme ise 2.1 puan aşağı çekmiştir. Net ihracatın büyümeye katkısı ise ilk dokuz aylık dönemde 4.7 puan olmuştur. Bu dönemde kamu tüketiminde kaydedilen %4.7 oranındaki artış ise büyümeye 0.5 puan katkı sağlamıştır.

2012 Ekim ayında sanayi üretiminde belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüş imalat sanayinde geçen yıla kıyasla %5.9'a ulaşmıştır. **Sanayi Ciro Endeksi** Ekim ayında %5.2 gerilerken sanayi sipariş endeksindeki düşüş %4.7 olmuştur. Ana sanayi grupları itibarıyla bakıldığında Ekim 2012'de en büyük gerilemenin sermaye malı(*) imalatında gerçekleştiği görülmüştür. Ekim'de sermaye malı imalatı geçen yılın aynı dönemine göre %13.4 azalırken, ara malı imalatı %5.8, dayanıksız tüketim malı imalatı ise %4.4 azalmıştır. Enerjide ise %10.4 artış gerçekleşmiştir.

Ekonomide 2012 yılı genelinde büyüme oranının %2.6-3.0 aralığında gerçekleşmesi öngörülmektedir. 1960'tan bu yana gerçekleşen ortalama büyüme oranının %4.6 olduğu dikkate alındığında, 2012 yılı büyümesinin düşük olacağı ve Türkiye ekonomisinin, potansiyelinin oldukça altında kalacağı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin büyümesinin 2012'de %3.2 düzeyinde olması beklenen küresel büyüme oranının altında gerçekleşeceği anlamına gelmektedir. Buna karşın, cari işlemler açığının gayri safi yurtiçi hasılaya oranının hâlâ yüksek bir oranda seyrediyor olması **önümüzdeki dönemde “Düşük büyüme-yüksek cari açık-yüksek dış borç ihtiyacı” olarak özetlenebilecek yeni bir sorunun** ortaya çıkabileceğine işaret etmektedir.

* Makina, teçhizat, fabrika, bina gibi başka malların üretiminde kullanılan mallardır.

Türkiye'nin büyümesinin yurtdışından kaynak bulma kapasitesine bağlı olduğu görülmektedir. Gelen dış kaynak miktarı arttıkça, başka unsurlar aynı kalmak üzere, büyüme oranı da artmaktadır. Dış kaynak girişini aksatmamak için en önemli koşul makroekonomik istikrar olup, 2001 krizinden bu yana Türkiye bu açıdan çok büyük bir mesafe almıştır. Ancak makroekonomik istikrarı sağlamış olmanın dış kaynakları çekmek için yeterli olmadığı, küresel finansal piyasalarda risk alma iştahının da bol olması gerektiğini yaşanan deneyimler göstermektedir. Türkiye'nin dinamiklerinden bağımsız uluslararası gelişmeler nedeniyle risk iştahı hızlı bir şekilde azalırse ekonomi olumsuz etkilenmekte ve küçülmektedir. Uluslararası risk iştahı ve dış kaynak girişi arttığında ise cari açık ve yurtiçi kredi arzı hızla yükselmekte ve finansal istikrar açısından riskler oluşmaktadır.

Veriler Türkiye'de tasarruflarla yatırımlar arasındaki farkın giderek açılmakta olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, bireysel emeklilik sisteminin harekete geçirilmiş ve devletçe desteklenmiş olması tasarrufları artırmak için önemli bir hamledir.

Ayrıca imalat sanayisinin gelişim hızını arttırmak büyük önem taşımaktadır. McKinsey'in araştırmasının (*Manufacturing the Future: The Next Era of Global Growth and Innovation, McKinsey, 2012.*) sonuçları bu açıdan önemli ipuçları vermektedir. Türkiye, dünyada yaratılan imalat sanayisi katma değerindeki pay açısından 1990 yılında 13'üncü sırada, 2000'lerde 15'nci sırada yer alırken 2010'da ilk 15'ten çıkmıştır. Bir başka ifadeyle, Türkiye en hızlı büyüdüğü on yılda, ondan önceki yirmi yılda olduğu kadar bir imalat sanayisi katma değer payı yaratamamış gözükmektedir. İmalat sanayisinin gelişimini hızlandırmak, katma değeri artırmak için girişilen yeni teşvik modeli olumlu bir girişim olarak değerlendirilmektedir ancak bu uygulamanın başka düzenlemelerle desteklenmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemlisi, verilen teşviklerin nasıl ve hangi yönde işlediğini sürekli izleyecek ve gerekli değişiklikleri yapabilecek dinamik bir mekanizmanın kurgulanmasıdır. Sanayide çeşitlenme açısından Türkiye'nin performansı başarılıdır. İmalat sanayisinde dünya çapında önemli bir pay ve markalaşma edinilememiş olsa da sanayi son dönemde oldukça çeşitlendirilmiştir.

İSTİHDAM

İşsizlik oranı Batılı ülkelerle kıyaslanırken işgücüne katılma oranı da dikkate alınmalı...

Resmi rakamlara göre Şubat 2012'de %10.4'e kadar yükseldikten sonra Haziran ayına kadar düşüş eğilimini sürdüren ve Haziran'da %8.0 olarak gerçekleşen işsizlik oranı Temmuz'dan itibaren tekrar yükselişe geçmiş, Eylül'de %9.1'e çıkmış, Ekim'de de aynı düzeyde kalarak %9.1 olarak gerçekleşmiştir. İşsiz sayısı ise Ekim ayında Türkiye genelinde geçen yılın aynı dönemine göre 87 bin kişi artarak 2 milyon 541 bin kişiye yükselmiştir. Dünya Gazetesinin TÜİK verilerini esas alarak yaptığı bir değerlendirmeye göre, işbaşı yapmaya hazır ancak anket döneminde iş aramadığı için sayıya dahil edilmeyenler de dikkate alındığında işsiz sayısı 4.5 milyon kişiye ulaşmaktadır. Bu duruma yol açan en önemli etken ise kadınların işgücüne katılım oranının düşük olmasıdır.

Ekim 2012'de, tarım sektöründe çalışan sayısı 30 bin kişi, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı 993 bin kişi artmıştır. Ekim ayında istihdam edilenlerin %24.8'i tarım, %18.6'sı sanayi, %7.4'ü inşaat, %49.3'ü ise hizmetler sektöründe yer almıştır. Önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında inşaat sektörünün istihdam edilenler içindeki payı 0.2 puan, hizmetler sektörünün payı 1.3 puan artmış, tarım sektörünün payı 0.9 puan, sanayi sektörünün payı ise 0.4 puan azalmıştır.

Eylül ve Ekim aylarında sanayide ve tarımda istihdam edilenlerin toplam istihdamdaki payının gerilemiş olması yatırım ve üretim artışından kaynaklanmayan ve sürdürülmesi mümkün olmayan bir istihdam yapısına işaret etmektedir. Bu ise ekonominin yavaşlaması ile olduğu kadar büyümenin niteliği ile de ilgili bir durumdur.

Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı, 2012 yılı Ekim döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 1 puanlık artışla %51 olmuştur. Aynı dönemler için yapılan kıyaslamalara göre; erkeklerde işgücüne katılma oranı 0.2 puanlık artışla %71.9, kadınlarda ise 1.7 puanlık artışla %30.7 olarak gerçekleşmiştir.

Mevsim Etkilerinden Arındırılmamış Temel İşgücü Göstergeleri, Ekim

	Türkiye		Kent		Kır	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Kurumsal olmayan nüfus (000)	72 724	73 871	49 731	50 527	22 994	23 344
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	53 928	55 001	37 156	37 764	16 772	17 237
İşgücü (000)	26 939	28 051	17 688	18 606	9 252	9 444
İstihdam	24 486	25 509	15 722	16 530	8 764	8 980
İşsiz (000)	2 454	2 541	1 966	2 077	488	465
İşgücüne katılma oranı (%)	50.0	51.0	47.6	49.3	55.2	54.8
İstihdam oranı (%)	45.4	46.4	42.3	43.8	52.3	52.1
İşsizlik oranı (%)	9.1	9.1	11.1	11.2	5.3	4.9
Tarım dışı işsizlik oranı	11.6	11.4	11.5	11.5	11.8	11.2
Genç nüfusta işsizlik oranı *(%)	17.4	18.1	20.3	21.5	11.8	11.3
İşgücüne dahil olmayanlar (000)	26 989	26 950	19 469	19 157	7 520	7 793

*15-24 yaş grubundaki nüfus

Not: tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Kaynak: TÜİK

Ekim 2012'de kentsel yerlerde işsizlik oranı geçen yılın aynı dönemine göre 0.1 puanlık artışla %11.2'ye yükselmiş, kırsal alanlarda ise 0.4 puanlık azalışla %4.9'a gerilemiştir.

Bu dönemde kayıt dışı istihdamdaki gerileme devam etmiş, herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışanların oranı, önceki yılın aynı dönemine göre 2.1 puanlık azalışla %39.7 olarak gerçekleşmiştir. Ekim 2012'de, geçen yılın aynı dönemine göre tarım sektöründe sosyal güvenlikten yoksun çalışanların oranı %84.6'dan %85'e yükselirken, tarım dışı sektörlerde %27'den %24.8'e geriledi. Sosyal güvenlik kapsamında olmayan ücretli ve yevmiyeli çalışanların oranı ise önceki yılın aynı dönemine göre 2.1 puan azalarak %23 olmuştur.

Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilenler (Bin kişi, 15+ yaş)

	Toplam				Erkek				Kadın			
	2011 Ekim		2012 Ekim		2011 Ekim		2012 Ekim		2011 Ekim		2012 Ekim	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ekonomik faaliyetler	24 486	100.0	25 509	100.0	17 388	100.0	17 931	100.0	7 097	100.0	7 578	100.0
Tarım	6 292	25.7	6 322	24.8	3 243	18.7	3 285	18.3	3 049	43.0	3 037	40.1
Sanayi	4 657	19.0	4 732	18.6	3 715	21.4	3 703	20.7	942	13.3	1 029	13.6
İnşaat	1 775	7.2	1 886	7.4	1 718	9.9	1 823	10.2	57	0.8	63	0.8
Hizmetler	11 762	48.0	12 568	49.3	8 713	50.1	9 119	50.9	3 049	43.0	3 449	45.5

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü Anketi Sonuçları

Eylül ve Ekim dönemi işgücü istatistikleri, işsizliğin yönünü düşüştürten artışa çevirmekte olduğunun işaretlerini vermek açısından önem taşımaktadır. TÜİK verileri mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış işsizlik oranının Ağustos döneminden Eylül dönemine %9.2'den %9.4'e yükseldiğini göstermektedir. Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi'nin (Betam) tahminine göre de tarım dışı işsizlik oranı aynı dönemde %11.4'ten %11.8'e yükselmiştir. Ayrıca yıllık değişim olarak bakıldığında, global krizden bu yana ilk kez işsiz sayısında artış gerçekleşmiştir. Geçen yılın Eylül dönemine kıyasla işsiz sayısı 140 bin kişi artarak yaklaşık 2 milyon 360 binden 2 milyon 500 bine yükselmiştir.

Ülke ekonomisinde gözlenen büyümedeki düşüşün istihdama ve işsizlik oranına da olumsuz yansıması olacağı beklenmektedir. 2012 son çeyrek büyümesinin üçüncü çeyrek büyümesinden daha yukarıda gerçekleşmesi beklenmekte olmasına karşın bunun işsizlik oranındaki eğilimi yeniden düşüğe döndürmek için yeterli olmayacağı ifade edilmektedir.

Betam'ın tahminlerine göre, sanayi istihdamı bu sektördeki durgunluğa paralel olarak yatay seyretmektedir. Tarımda da istihdam bir süredir yatay seyir izlemektedir. Buna karşılık hizmetlerde çok yüksek bir istihdam artışı görülmektedir. Hizmet istihdamı aydan aya artmaktadır (son bir yılda artış 657 bin kişi).

Hizmet sektörü istihdamındaki bu yüksek artışın ayrıntıları incelendiğinde beş alt kesimin öne çıktığı görülmektedir: Eğitim, sağlık, idare, savunma ve güvenlik hizmetleri. Bu alt kesimlerin ilk dördündeki istihdam artışları büyük ölçüde kamunun yarattığı istihdama bağlılık göstermektedir. Öğretmen ve sağlık personeli sayısının artırılması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmekte olup, idare ve savunma alanlarındaki istihdamın daha dikkatli ele alınması gerekmektedir. Burada önemli olan hususun hizmet sektörünün, özellikle de devletin, istihdamı daha ne kadar sırtlamaya devam edebileceği olduğu kaydedilmektedir. 2013 bütçesi oldukça sıkı hazırlanmış olup personel sayısını çok fazla arttırmaya uygun görülmemektedir. Ayrıca %4'lük büyümenin, yıllık ortalama artışı 550 bin civarında olan tarım dışı işgücünü karşılayacak kadar istihdam yaratması da pek mümkün görülmemektedir. Betam değerlendirmesine göre, kriz ertesi dönemde 1 puanlık büyüme, hizmetlerdeki yüksek istihdam artışları sayesinde tarım dışında yaklaşık 0.6 puanlık istihdam artışı sağlamaktadır. Bu anlamda, %4 büyümenin tarım dışı istihdamı ancak %2.4 oranında arttırabileceği ve istihdam artışının 500 bini geçemeyeceği sonucu çıkmaktadır.

İşsizlik oranının Eylül 2012'den itibaren geçen yılın üstüne çıkmasında en büyük etkiyi, 0.6 puan artan işgücüne katılma oranı yapmıştır. Geçen yıl eylülde %50.4 olan işgücüne katılma oranı bu yıl %51'e çıkmıştır. Son bir yılda işgücü 864 bin kişi artmıştır. Ancak, bu 864 bin kişinin 723 binine iş sağlanabilmiş, 141 bin kişi ise işsizlere eklenmiştir. Bu noktada hedef Türkiye'de %50-51 düzeyinde olan işgücüne katılma oranının batı ülkelerinde olduğu üzere %65-70'lere çıkartılması olmalıdır.

2013 yılı için 2012'ye kıyasla biraz daha yüksek bir büyüme oranı beklenmektedir. 2013'de %4 düzeylerinde gerçekleşmesi muhtemel büyümenin işsizlik oranını mevcut düzeylerde (%9'un biraz üzeri) tutacağı öngörülmektedir.

ENFLASYON

**2012: Hedef %5, tahmin edilen %7.4, gerçekleşen %6.2
Gelecek beklentisi: %5'in kolay olmayacağı...**

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 03 Ocak 2013 günü açıklanmış olan verilere göre: 2012 yılında tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) %6.16, üretici fiyatları endeksi (ÜFE) ise %2.45 artmıştır. Böylece yıllık enflasyon Orta Vadeli Program'da öngörülen %7.4'ün epeyce altında kalmıştır.

2003 baz yıllık verilerine göre 2012 yılının Aralık ayında tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) %0.38 artış göstermiş, üretici fiyatları endeksi (ÜFE) ise %0.12 gerilemiştir. Aralık ayı itibarıyla 12 aylık ortalamalara göre yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında %8.89, üretici fiyatlarında ise %6.09 olarak gerçekleşmiştir. Bu gerçekleştirmeler 2011 yılı ile kıyaslandığında yıllık enflasyonun, TÜFE'de 2011 yılının 4.29 puan, ÜFE'de 10.68 puan altında kaldığı görülmektedir.

Ana harcama grupları itibarıyla 2012 yılı Aralık ayında TÜFE'de en yüksek artış %1.55 ile gıda ve alkolsüz içecekler grubunda, yıllık en yüksek artış ise %11.37 ile konut grubunda gerçekleşmiştir.

Bu veriler, 2002'den bu yana en düşük yıl sonu enflasyonunun 2012'de (%6.2) gerçekleştiğini göstermektedir. Oysa bir kaç ay önce, enflasyon konusunda başta T.C. Merkez Bankası olmak üzere ekonomi çevreleri karamsar yorumlar yapmakta idi. T.C. Merkez Bankası'nın 24 Ekim'de yayımlanan

enflasyon raporunda yılın sonunda enflasyonun %6.9-7.9 arasında kalacağı öngörülmüştü.

Enflasyon hedeflemesine başlanıldığından bu yana gerçekleşen ortalama enflasyon yüksek seyretmektedir. Yıl sonları dikkate alındığında %8.2, tüm aylarda gerçekleşen enflasyonun ortalaması alındığında ise %8.4 düzeylerinde bir ortalama enflasyon oranı ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde enflasyon değerlerinde düşük ölçekli dalgalanmalar yaşanmıştır.

Enflasyon oranı dalgalansa da, dalgalanma boyutu çok yüksek olmadığından, enflasyonun gelinen aşamada önemli bir katılık göstermeye başladığı görülmektedir. Bu nedenle, enflasyona ilişkin her yıl başında konulan düşük hedeflere ulaşılması bu katılığın kırılmasına bağlı kalmaktadır.

Enflasyondaki bu direnci kırmak güç olduğundan ve geçmiş yıllarda bu direnç kırılmadığından belirlenen hedefin üzerinde kalınmakta ve hedefe olan güven azalmaktadır. Ancak, konulan hedef, ona güvenilmesi kaydıyla, ileriye yönelik belirsizliği azaltarak plan yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle son yıllarda beklenen (yıllık) enflasyonda oluşan direncin kırılması ve hedefe ulaşmada başarı sağlanması, özel sektörün plan yapabilmemesini ve kararların daha az belirsiz bir ortamda alınmasını sağlamak açısından önem kazanmaktadır.

T.C. Merkez Bankası Başkanı Erdem Başçı 25 Aralık 2012 tarihinde yapmış olduğu basın toplantısında 2015 yılı enflasyon hedefinin Orta Vadeli Program'da %5 olarak açıklandığını anımsatarak, "Şu anda da resmen açıklıyoruz. Dolayısıyla önümüzdeki 3 yıl boyunca enflasyonun %5'e yakın gerçekleşmesini arzu ediyoruz" ifadesini kullanmıştır.

Çeşitli analistlerin ortak görüşü ise %5 enflasyon hedefinin %4-5 gibi bir ekonomik büyüme ortamında kalıcı olarak sağlanmasının kolay olmayacağı, bu hedefin TL'de aşırı bir değerlenme, büyümede ciddi bir gerileme veya gıda/enerji fiyatlarından beklenenin ötesinde bir pozitif etki gelirse tutturulabileceği şeklindedir. Bu senaryonun gerçekleşmesi ise mevcut konjonktürde olanaklı görülmemekte, en azından TL'de aşırı değerlenmenin T.C. Merkez Bankasının politikasına uygun olmadığına işaret edilmektedir. Tüm bu nedenlerle enflasyondaki düşüşün 2013 ve sonrasında daha zor olacağı görüşü ağırlık kazanmış durumdadır.

2013 Ocak ayında son dönemde yapılan zamlar ve artan vergiler nedeniyle enflasyonun bir miktar yükselişe geçmesi yılın ilerleyen aylarında ise yeniden dengeye ulaşılması beklenmektedir.

CARİ AÇIK

Cari açık ile ilgili yapısal sorunların çözülmesi zaman alacak...

Ekim 2011'de 78.4 milyar ABD Dolarına kadar ulaşmış olan cari açık izleyen dönemde azalma eğilimine girmiş ve Ekim 2012'de 53.1 milyar ABD Dolarına kadar gerilemiştir. Cari açığın küçülmesindeki bir numaralı etken büyümenin hız kesmesi olmuştur.

2012 Ekim ayında 1.96 milyar ABD Doları seviyesinde olan cari işlemler açığı, Kasım ayında ise 4.48 milyar ABD Doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Türkiye'nin cari işlemler hesabı açığı 2012 yılının Ocak-Kasım döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre 25.14 milyar ABD Doları azalarak 45.24 milyar ABD Dolarına gerilemiştir.

Maliye Bakanı Mehmet Şimşek'e göre yılın son çeyreğinde iç talepteki toparlanmayla birlikte cari açıktaki iyileşme yavaşlayabilecek ve cari açığın GSYH'ye oranı yıl sonunda OVP'de öngörüldüğü gibi %7 civarında gerçekleşecektir.

Başbakan Yardımcısı Ali Babacan'ın Aralık ayı sonlarında TOBB tarafından düzenlenen '6. Türkiye Sektörel Ekonomi Şurası'nın açılış konuşması sırasında yaptığı "Cari açık çok hızlı düşmeyecek artık, 2015'te bile %6.5 civarında cari açık bekliyoruz. Çünkü konjonktürel konuları hallettik, ancak yapısal sorunların çözülmesi cari açıktaki zaman alacak" şeklindeki açıklama konunun orta ve uzun vadedeki geleceğine ışık tutan önemli bir saptama niteliğindedir.

Öte yandan IMF daha önce açıklanmış olan Kamu Bilgi Uyarısının devamı olarak daha ayrıntılı bilgiler içeren 4.Madde Konsültasyonu Uzman Raporunu da yayınlamıştır. Raporda yer alan orta vadeli senaryoya göre cari açığın milli gelire oranı 2003-2012 arasında yıllık bazda ortalama %5.2 olmuşken 2012-2017 arasında bu oran %7.5 olarak gerçekleşecektir. Cari açığın bu yıl 59.5 milyar ABD Doları, gelecek yıl 61.3 milyar ABD Doları, 2017 yılında ise 95.8 milyar ABD Doları olacağı tahmin edilmektedir.

GELECEĞE BAKIŞ

2013 2012'den daha iyi olabilecek, ancak kolay bir yıl olmayacak...

Ekonominin 2013 yılındaki performansının biçimlenmesinde küresel ve bölgesel ölçekteki siyasi ve ekonomik olaylar ile ülke içindeki siyasi konjonktür belirleyici rol oynayacaktır. Küresel ekonomideki risk alanları ABD'deki mali uçurum ile zayıf büyüme olasılığı, Avrupa'daki durgunluk ve Çin başta olmak üzere yükselen pazarlardaki büyümenin yavaşlamasıdır. Bölgesel ölçekteki en önemli riskler Suriye ve Irak başta olmak üzere Ortadoğu Bölgesindeki çalkantıların artması ve İran'a askeri müdahalede bulunulması olasılığıdır. İç siyasi konjonktürdeki en önemli risk faktörü yaklaşan yerel seçim nedeniyle mali disiplinin, cari açığın ve enflasyonun kontrolünün güçleşmesidir.

Küresel koşullarda az da olsa iyileşme sinyalleri olmakla birlikte gelecekle ilgili hala çok sayıda belirsizlik ve zafiyet bulunmaktadır. Bölgesel konjonktürdeki risklerin odağında ise siyasi çalkantıların derinleşmesi olasılığı bulunmaktadır. Bu tablo özel sektör yatırımlarını olumsuz etkileyen ve **Türkiye ekonomisinin canlanmasını güçleştiren en önemli dış faktör** olmaya devam etmektedir.

ABD ve AB'deki likiditeyi bollaştırma adımlarının iç talep ile özel yatırımlardaki gerilemeyi engellemeye yeterli olamaması, ihracatın AB'deki durgunluğa bağlı olarak daha da hız kesmesi, komşu ülkelere ihracatın yavaşlaması, T.C. Merkez Bankası'nın faizleri düşürmek yönündeki hareket alanının daralmışlığı, sanayi üretimindeki gerilemenin devam etmesi, kamu maliyesindeki açığı daraltmak için alınan önlemlerin yatırımları ve iç tüketimi olumsuz etkilemesi gibi kaygılar devam etmektedir.

Dış ticaretin Avrupa'da egemen olan ve en iyimser tahminle 5 yıl daha sürmesi beklenen durgunluktan etkilenmeye devam etmesi ve büyümeye olan katkısının hız kesmesi beklenmektedir. Bu durum büyümenin iç tüketime bağımlılığının artması anlamına gelmektedir. Enerji fiyatlarının yüksek olduğu bir süreçte yaşanmakta olan **"düşük büyüme oranı, yüksek cari açık ve yüksek dış kaynak ihtiyacı"** ise sorunları daha da karmaşık hale getirmektedir. Bütçe açığının büyümesi dış kaynak girişinin olumsuz etkilenmesi riskini, vergi gelirlerindeki erozyona karşı alınması olasılığı bulunan önlemler iç tüketimin daha da gerilemesi riskini barındırmaktadır. T.C. Merkez Bankası'nın para politikasını daha fazla gevşetme ve de gevşek para politikasını uzun süre devam ettirme olanakları ise sınırlıdır. Tüm bunlar büyümeye ivme katacak bir ekonomi politikası tepkilerinin verilmesindeki güçlüklerle işaret etmektedir.

2012 yılı başında ortaya konulmuş olan yıllık %4.0'lük büyüme hedefi geçtiğimiz aylarda Orta Vadeli Program (OVP) hedeflerinde yapılan aşağı yönlü revizyon ile %3.2'ye, 2013 büyüme hedefi ise %4'e indirilmiştir. 2012 yılında %3.2 oranında büyüme kaydedilebilmesi için yılın son çeyreğindeki büyüme oranının %5.0 kadar olması gerekmektedir. Sanayi sektörünün GSYH'daki payı ve halen söz konusu sektörde yaşanan küçülme dikkate alındığında bunun kolay olmayacağı değerlendirilmektedir. Aralık ayında ekonomi yönetimi tarafından yapılmış olan çeşitli açıklamalarda 2012 büyümesinin %3'e ulaşabileceğine işaret edilmiş olması da bu beklentiyi teyit eder niteliktedir.

Öte yandan IMF tarafından yayınlanmış olan 4.Madde Konsültasyonu Uzman Raporunda yer alan orta vadeli senaryoya göre Türkiye bu yıl %3, gelecek yıl ise %3.5 büyüyecektir. 2014, 2015, 2016 ve 2017 yıllarındaki büyümesi ise sırasıyla % 4, %4.3, %4.4 ve %4.5 olacaktır. 2012-2017 arasındaki ortalama büyüme oranı ise %3.9 olarak gerçekleşecektir.

Büyüme tahminlerine büyümenin beraberinde getireceği refah artışının toplumun dar gelirli kesimlerine ne ölçüde yansıtacağı ve kişi başına milli gelirin ne ölçüde artacağı sorularına yanıt aranarak bakıldığında, bu bağlamda Türkiye'nin yıllık nüfus artış oranının yaklaşık %1.25 olduğu ve gelir dağılımındaki

adaletsizliğin ciddi boyutlara ulaştığı dikkate alındığında, önümüzdeki 5 yıllık dönemde ortalama %3.9 oranındaki bir büyüme ile yol alınması halinde halkın geneline yansıyan bir refah artışı beklemenin güçleşeceği açıktır.

2013 yılında ekonominin ivme kazanabilmesi için T.C. Merkez Bankası'nın (TCMB) **ekonomik faaliyetleri hareketlendirecek önlemler** almasına, kamunun yatırım harcamalarının artırılmasına, vergi indirimleri ve istihdam teşvikleri dahil özel sektör yatırımlarını özendirecek bir ortamın yaratılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Özel sektörün yatırım yapma iştahında 2012'ye göre artış beklenmekle birlikte yurtiçindeki kredi artış oranının ekonomi yönetimi tarafından kontrol altında tutulması nedeniyle artan iştahın yatırıma dönüşmesindeki belirleyici unsur yurtdışı finansman olanakları olacaktır.

Bu durum bütçe açığının azaltılmasını finansman bulmanın güçleştiği bir küresel konjonktürde, dış yatırımcıların Türkiye'ye olan ilgisinin ve dış finans kaynaklarına ulaşım olanaklarının sürdürülmesi açısından daha da önemli hale getirmektedir. Nitekim Maliye Bakanı Şimşek 2012 Aralık ayında yaptığı açıklamada bütçe açığına karşı ilave tedbirler alınacağını belirtmiş, 2012 yılında bütçe açığında 12.4 milyar TL'lik bir sapma beklendiğini, 2013 yılında ise harcamaların bütçe öngörülerinde kalması için gerekli tedbirlerin alınacağını altını çizmiştir.

T.C. Merkez Bankası Para Politikası Kurulunun 18 Aralık tarihli toplantısında politika faizini 04 Ağustos 2011'den sonraki 16 aylık sürede ilk kez olmak üzere %5.75'ten %5.50'ye çekmesi son dönemde giderek ağırlık kazanan beklentilerle uyumlu bir gelişme olmuştur. Banka, gecelik borçlanma faiz oranı %5'te, gecelik borç verme faiz oranını %9'da bırakmıştır.

T.C. Merkez Bankası Para Politikası Kurulu toplantısının ardından yapılan değerlendirmede, TCMB'nin yıl ortasından itibaren uyguladığı destekleyici likidite politikasının ve risk iştahındaki görece iyileşmenin etkisiyle son dönemde güven endekslerinde ve kredi büyümesinde kayda değer bir artış gözlemlendiği saptaması yer almış, *"Dolayısıyla önümüzdeki dönemde iç talebin büyümeye daha fazla katkı yapacağı öngörülmektedir"* denilmiştir. Söz konusu açıklamaya güven endekslerinde kayda değer artış olduğu değerlendirildiği kaynaklık etmiştir. Ancak TCMB'nin hesaplayıp açıkladığı "Reel Kesim Güven Endeksi" ile TCMB ile TÜİK'in ortaklaşa oluşturdukları "Tüketici Güven Endeksi"ne yakından bakıldığında reel kesim güven endeksinin Nisan ayından beri gerilediği, tüketici güven endeksinin ise Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında art arda üç ay geriledikten sonra Kasım'da artış gösterebildiği görülmektedir. Bu tablo karşısında ve tüketici güven endeksindeki bir aylık artışı "trend" kabul ederek iç talebin artacağı ve piyasanın canlanacağı öngörüsünde bulunulmasının doğru olmayacağı, en azından bunun için henüz çok erken olduğu değerlendirilmektedir.

Türkiye için önümüzdeki döneme yönelik açıklanan birçok makroekonomik hedef bulunmaktadır. Bunların içinde en iddialısı 2023 yılında ilk on ekonomi arasına girmektir. Bu hedefe ulaşmak için ekonominin en az potansiyeli düzeyinde (%5-5.5) büyümesi gerektiği ekonomistler tarafından dile getirilmektedir. Bu istikrarlı büyümenin sağlanması için de imalat sanayisini geliştirmek ve yaratılan katma değeri arttırmak gerektiği belirtilmektedir.

Yukarıda değinilen veriler Türkiye'nin büyümesinin imalat sanayisine bağlı bir büyüme olmadığını ortaya koymaktadır. 2023'de en büyük on ekonomi arasına girmek için bu on yılda yapısal dönüşümün gerçekleştirilmesi ve yaratıcılığa, inovasyona dayalı bir imalat sanayisi altyapısı oluşturulması gerekmektedir.

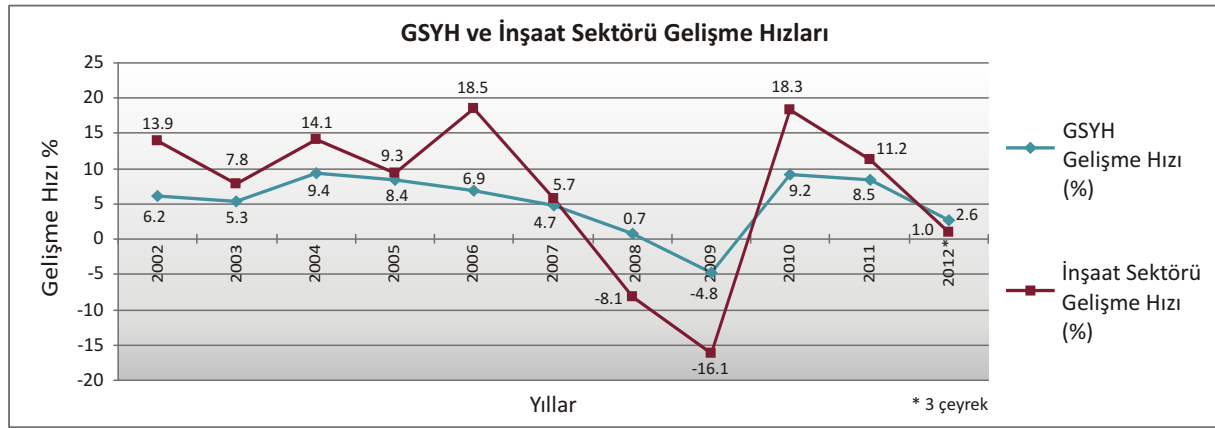
Türkiye 2010-2020 arasındaki on yılı 2000-2010 arasındaki on yıldan farklı olarak yapısal önlemlere hız vererek geçirmek zorundadır. Bu dönemde, kayıtdışılık başta olmak üzere ülkenin altyapı sorunlarını öncelikle çözmek önem taşımaktadır.

Yıllık ortalama %5-5.5 düzeylerinde bir büyümenin istikrarlı bir şekilde sağlanabilmesi için altyapı, enerji,

kentsel dönüşüm vb. alanlarda ihtiyaç duyulan ve planlanan büyük yatırımların finansman boyutu da dikkate alınarak belli bir plan, program dahilinde hayata geçirilmesi ve konut sektörü de dahil inşaat sektörünün canlı tutulması büyük önem taşımaktadır. İnşaat sektörü doğrudan ve dolaylı olarak etkilemekte olduğu çok sayıda faaliyet alanları ile büyümeye ve istihdama önemli katkı yapma kapasitesine sahip bulunmaktadır. Geleceğe yukarıda özetlenen teşhis ve beklentiler dikkate alınarak bakıldığında, **2013'ün 2012'den büyük olasılıkla daha iyi bir yıl olacağını ancak kolay bir yıl olmayacağını**, düşük tempolu büyümenin en iyimser tahminle 2013'ün ilk çeyreğinde de süreceğini ve hepsinden önemlisi ihtiyatın elden bırakılmaması gerektiğini söylemek mümkündür.

İNŞAAT SEKTÖRÜ

2012'de sektörün yavaşlaması ekonominin yavaşlamasından daha fazla oldu. Nedeni: Belirsizlik alerjisi...

Kaynak: TÜİK

İnşaat sektöründe yılın ikinci çeyreğinde %0.3 olarak gerçekleşen büyüme hızı üçüncü çeyrekte %0.4 ile yerinde saymıştır. Sektörün ilk altı aylık dönemde %1.5 olan büyümesi ise dokuz aylık dönem itibariyle %1.0'e gerilemiştir.

Yılın üçüncü çeyreğinde yapı ruhsatı verilen yapıların yüzölçümünün bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %28.7 artmış olması izleyen dönemlerde durgunluğun belirli ölçüde de olsa aşılabileceği sinyalini vermesi açısından önemlidir. Bu artışın önemli bir bölümü konut üretimi eğilimini yansıtmaktadır.

TÜİK verilerine göre 2012 yılının ilk dokuz ayında bir önceki yılın ilk dokuz ayına göre belediyeler tarafından Yapı Ruhsatı verilen yapıların bina sayısı %5.6, yüzölçümü %28.7, değeri %36.8, daire sayısı %20.0 oranında artmıştır.

2012 yılının ilk dokuz ayında Yapı Ruhsatına göre yapıların yüzölçümü 106 556 578 m² iken bununun 60 487 850 m²'si (%56.8) konut, 27 782 375 m²'si (%26.1) konut dışı ve 18 286 353 m²'si (%17.1) ise ortak kullanım alanı olarak gerçekleşmiştir.

Yapı Ruhsatı, Ocak-Eylül Ayları Toplamı

	Göstergeler			Bir Önceki Yılın İlk Dokuz Ayına Göre Değişim Oranı (%)	
	2012	2011	2010	2012	2011
Bina Sayısı	71 139	67 391	75 581	5.6	-10.8
Yüzölçümü (m ²)	106 556 578	82 820 042	91 899 796	28.7	-9.9
Değer (TL)	73 170 065 163	53 468 962 719	52 565 625 471	36.8	1.7
Daire sayısı	518 026	431 857	476 610	20.0	-9.4

Kaynak: TÜİK

2012 yılının ilk dokuz ayında bir önceki yılın ilk dokuz ayına göre belediyeler tarafından Yapı Kullanma İzin Belgesi verilen yapıların bina sayısı %9.4, yüzölçümü %7.7, değeri %2.3, daire sayısı %7.1 oranında azalmıştır.

2012 yılının ilk dokuz ayında Yapı Kullanma İzin Belgesine göre yapıların yüzölçümü 69 477 070 m² iken bunun 42 717 541 m²'si (%61.5) konut, 17 597 798 m²'si (%25.3) konut dışı ve 9 161 731 m²'si (%13.2) ise ortak kullanım alanı olarak gerçekleşmiştir.

Yapı Kullanma İzin Belgesi, Ocak-Eylül Ayları Toplamı

	Göstergeler			Bir Önceki Yılın İlk Dokuz Ayına Göre Değişim Oranı (%)	
	2012	2011	2010	2012	2011
Bina Sayısı	63 076	69 632	57 183	-9.4	21.8
Yüzölçümü (m²)	69 477 070	75 241 656	58 954 090	-7.7	27.6
Değer (TL)	46 115 436 692	47 179 565 318	32 504 768 769	-2.3	45.1
Daire sayısı	363 502	391 471	294 368	-7.1	33.0

Kaynak: TÜİK

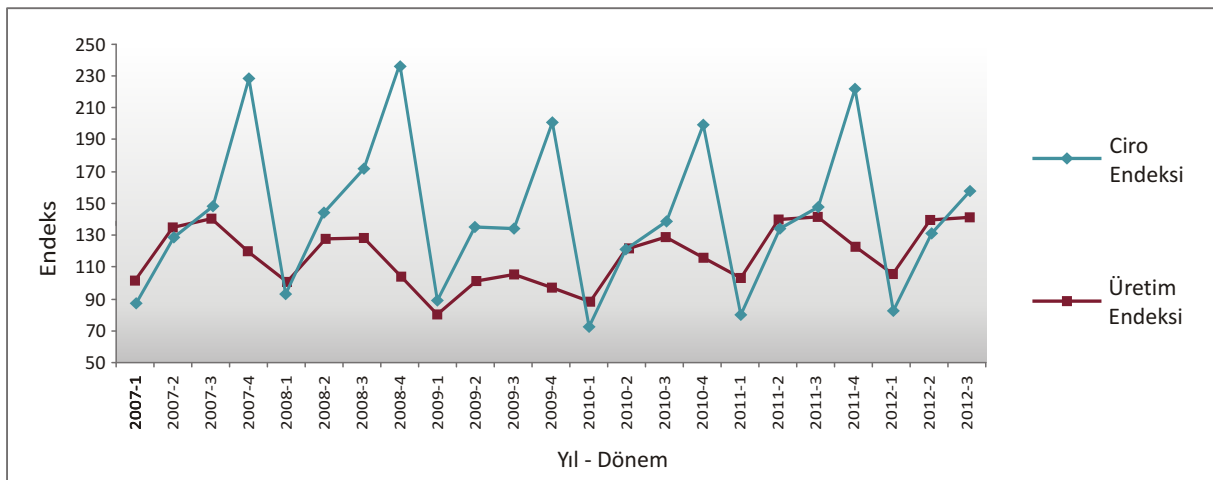
2012 yılının 3.çeyreğine ilişkin TÜİK istatistikleri inşaat sektöründe cironun bir önceki yılın aynı dönemine göre %7.7 artmış, üretimin ise %0.7 azalmış olduğunu ortaya koymuştur.

Bu dönemde Bina İnşaatı Sektörü Ciro Endeksi %16.0 artarak 118.7'den 137.7'ye yükselirken Bina Dışı İnşaat Sektörü Ciro Endeksi ise %0.5 azalarak 191.3'den 190.3'e düşmüştür. Bina İnşaatı Sektörü Üretim Endeksi %0.8 azalarak 136.4'den 135.4'e, Bina Dışı İnşaat Sektörü Üretim Endeksi ise %0.3 azalarak 178.2'den 177.6'ya gerilemiştir.

Mevcut durumda inşaat sektöründe kamu yatırımları ile özel sektör yatırımlarının gerilemesine ve konut talebinin belirgin biçimde hız kesmesine bağlı olarak ciddi bir durgunluk yaşanmaktadır.

Önümüzdeki dönemde inşaat sektörünün canlanabilmesi için hükümetin gündemindeki büyük ölçekli alt ve üstyapı projeleri için finansman yaratılması, son dönemdeki özelleştirmelerden elde edilen kaynakların yatırım amaçlı kullanılması, iç talebi ve özel sektör yatırımlarını canlandıracak önlemlerin alınması gerekmektedir. Diğer taraftan 2013 yılının çok büyük olasılıkla seçim öncesi dönemlere özgü gelişmelere de sahne olacağı öngörülmektedir. Bu nedenle beklenmedik dış şoklarla karşılaşılması halinde kamu yatırımlarının en karamsar tahminle 2012 yılının gerisinde kalmayacağı değerlendirilmektedir.

Üç Aylık İnşaat Sektörü Ciro ve Üretim Endeksleri (2005=100), 2012/III

İnşaat sektörü üretimindeki ağırlığı %60'a yaklaşan konut sektöründe yaşanan gelişmeler sektörün geleceğini biçimlendirmekteki rolünü sürdürmektedir. Bu bağlamda yapı kullanma izin belgeleri mevcut konut arzı konusunda, inşaat ruhsatları ise gelecekteki arzın ve inşaat sektörü üretiminin seyrinin nasıl olacağı konusunda kayda değer ölçüde fikir vermektedir.

2012'nin ilk dokuz aylık döneminde yapı kullanma izni verilen konut sayısı bir önceki yılın aynı döneminin %7 gerisinde kalmıştır. Konut fiyatlarının, konut kredilerinin ve stok erime hızlarındaki değişimlerin bileşkesi ise talebin büyüme hızı gerileyen arzı dahi karşılamakta yetersiz kaldığını söylemektedir. Önceki yıla göre azalmış olmakla birlikte bu yıl da 364 bin konutun devreye girmesiyle stoklar daha da şişmiş durumdadır. Buna karşı yılın ilk üç çeyreğinde geçen yılın aynı döneminde kıyasla %20 düzeyinde bir artışa tekabül etmek üzere 518 bin daireye inşaat ruhsatı verilmiştir. Yapı ruhsatı alan konutların büyük bölümünün ortalama bir buçuk yıl sonra tamamlanacağı ve mevcut arza ekleneceği dikkate alındığında stokların daha da büyümesi söz konusu olacaktır. Süreci izlemekte olan ekonomistlerin değerlendirmesi konut sektöründe giderek büyüyen bir arz fazlası oluştuğu, bunun fiyatlara da yansiyebileceği şeklindedir. Bu değerlendirmelerin hem inşaat sektörünün gelecekteki büyüme performansı hakkında öngöründe bulunmak isteyen karar vericiler hem de konut üreticileri tarafından dikkate alınmasında yarar vardır.

REIDIN.com-GYODER Yeni Konut Fiyat Endeksi sonuçlarına göre, Kasım ayında bir önceki aya göre %0.48 oranında, geçen yılın aynı dönemine göre ise %9.23 oranında artış gerçekleşmiştir.

Konut sektöründe Mart 2012'de %4.2'ye kadar yükselmiş olan stok erime hızı Haziran ayında %1.01 ile yılın en düşük seviyesine inmiş, Eylül'de %2.25'e yükseldikten sonra Ekim 2012'de %1.69'a gerilemiştir.

2013 yılına girerken konut sektörüne damgasını vuran en önemli gelişme konut alım satımlarında uygulanan KDV oranlarında, büyük şehirlerdeki konut talebini kısa, orta ve uzun vadede, konutun arsa değerine ve büyüklüğüne de bağlı olarak derinden etkileyecek bir dizi değişikliğin Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe girmesi olmuştur. Söz konusu değişiklikler inşaat ruhsatını 01 Ocak 2013 tarihinden sonra alacak olan konutlar için geçerli olacaktır.

Yeni uygulamada konut alım satımında daha önce 150 metrekareye kadar %1 olan KDV oranı arsa rayiç bedeli dikkate alınarak yeniden belirlenmiş, lüks sınıfa girmeleri halinde küçük konutlardan da yüksek oranlı KDV alınabilmesinin yolu açılmıştır. Bu doğrultuda 150 metrekareye kadar olan konutlardan; büyük şehirlerde lüks veya birinci sınıf inşaat olarak yapılan, yapı ruhsatlarının alındığı tarihte, üzerinde yapıldığı arsanın metrekare vergi değeri; 500 TL ile 1.000 TL arasında olanların KDV oranı %8, 1.000 TL ve üzerinde olan konutların KDV oranı ise %18 olarak belirlenmiştir. 150 metrekarenin üzerindeki konutlarda ise %18'lik KDV uygulaması aynen devam edecektir.

Söz konusu mevzuat büyük şehirlerde lüks veya birinci sınıf inşaat olarak yapılan konutları kapsayacak, afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkındaki kanun kapsamında rezerv yapı alanı ve risk alanı olarak belirlenen yerler ile riskli yapıların bulunduğu yerler ise kapsam dışı tutulacaktır.

İnşaat ruhsatını 01 Ocak 2013 öncesinde almış olan konutların KDV artışından etkilenmeyecek olmaları sektöre ilk etapta bir hareketlilik getirebilecek ve son dönemde kaygı verici bir biçimde şişmiş olan stokların erimesine katkı sağlayabilecektir. Ancak bu tarihten sonra ruhsat alan konutlarda maliyetlerin fiyatlara yansımaları kaçınılmaz olacaktır.

Sektör temsilcileri tarafından yapılan bir diğer değerlendirme, yeni uygulama ile lüks kategorisine giren 1+1 ve 2+1 konutlara yönelik talebin daralacağı ve bu konutların yatırım aracı olarak cazibesinin kalmayacağı şeklindedir. Yılbaşı öncesinde ruhsatını almış olan bu tür konutların ise değerinin artması beklenmektedir.

İyimser olarak nitelenebilecek bir görüş ise, dar ve orta gelirli kesimlere hitabeden konutlarda çok fazla sıkıntı olmayacağı, ruhsatını yılbaşından sonra alan lüks konut projelerinde ise bu KDV oranının zamanla eriyeceği şeklindedir.

ALTYAPI YATIRIMLARI

Son üç yıllık dönemde karayolu projelerine ayrılan bütçeler yıl içerisinde aktarılan ek ödeneklerle beraber yıllık 12 milyar TL seviyelerine kadar yükselmiştir. Ancak 2012 yılında Karayolları Genel Müdürlüğü ödeneklerinin çeşitli sebeplerden ötürü bir önceki yılların çok altında kaldığı izlenmektedir. Yıl sonuna kadar aktarılan ek ödeneklere rağmen 2013 yılına 2 milyar TL'nin üzerinde hakediş alacağıının sarkması sektör açısından çok olumsuz bir gelişme olmuştur.

Bu alacakların tahsil edilememesi, son dönemde zaten çetin şartlarla karşı karşıya bulunan firmaların mali yapılarının daha da zorlanması; bazı şantiyelerde işlerin durması; taşeron, alt taşeron, tedarikçi ve işçilere yapılacak ödemelerin sektöre uğraması ve sektörün istihdam potansiyelinin daralması boyutlarıyla bir dizi istenmeyen gelişmeyi beraberinde getirecektir.

2013 bütçesinde bu soruna çözüm üretilmesi ve 2013 yılı için devam eden projelerde nasıl bir iş programı uygulanacağı hususlarının netleştirilmesi müteahhit firmaların önlerini görebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır.

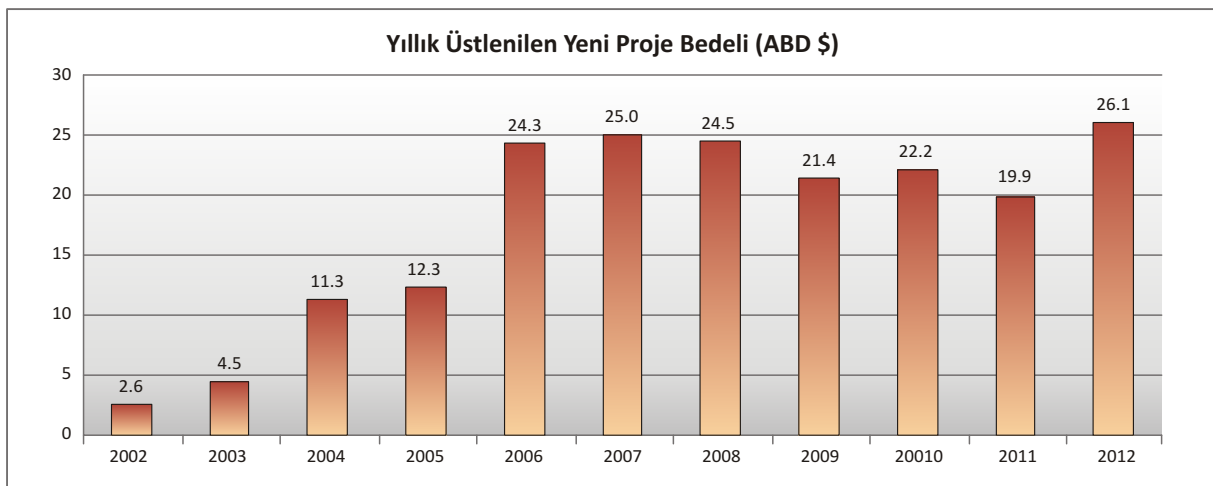
YURTDIŞI MÜTEAHHİTLİK

2012: 42 yıllık TARİHİN ZİRVESİ, 26.1 milyar ABD Dolarlık yeni iş tutarı...
2013: Pazar çeşitlendirmeye devam, petrol ve doğal gaz ihraç eden ülkeler ile Afrika'ya dikkat!...

2012'de Türk müteahhitler yurtdışında üstlendikleri yeni iş tutarını 26.1 milyar ABD Dolarına ulaştırmakla yurtdışına açılmalarından bu yana geçen 42 yıllık sürede bir ilke imza atmışlar ve "TARİHİ ZİRVE" olarak adlandırılacak bir performans düzeyine ulaşmışlardır. 2002'deki yıllık yeni üstlenilen iş hacminin 2.6 milyar ABD Doları olduğu anımsandığında bu performans bir yandan 10 yıllık sürede 10 kat artış anlamına, diğer yandan 2007-2011 döneminde yaşanmış olan inişli çıkışlı gerileme döneminin bir önceki yıla kıyasla %25'e ulaşan bir sıçrama ile aşılmış olduğu anlamına gelmektedir.

2012 yılında Türk müteahhitler yurtdışında 433 yeni proje üstlenmişler, üstlenilen bu işlerin toplam tutarı ise 26.1 milyar ABD Doları olmuştur. 2012 yılı sonunda faaliyette buldukları ülkelerin sayısı 100'e, bu ülkelerde gerçekleştirdikleri projelerin sayısı 7000'e, yurtdışında üstlenmiş oldukları işlerin toplam tutarı ise 240 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır.

Yıllara Göre Türk Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri

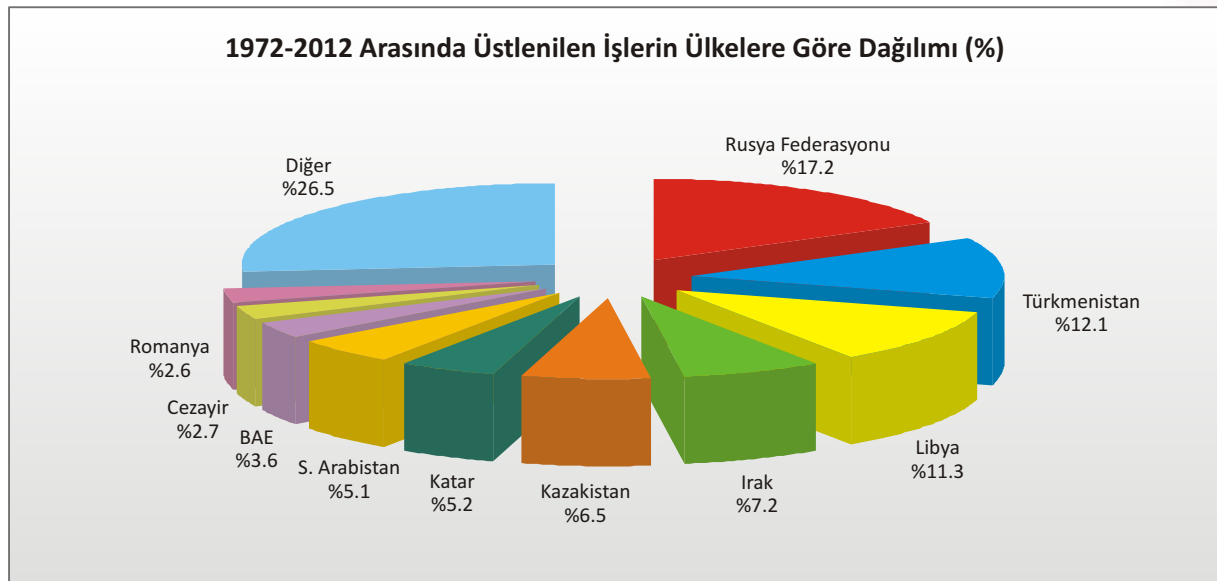

2002 yılında ortalama 20 milyon ABD Doları seviyesinde gerçekleşen ortalama proje bedeli, sektörün daha nitelikli projeler üstlenmesiyle birlikte 2012 yılında ortalama 60 milyon ABD Doları seviyesine yükselmiştir.

2012'de en çok iş üstlenilen ilk beş ülke sırasıyla Türkmenistan, Irak, Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan ve İran olmuştur. Söz konusu 5 ülkede üstlenilen projelerin toplam tutarı bu dönemde üstlenilmiş olan toplam iş tutarının %65'ine yakındır. 2012 yılında Türkmenistan'da üstlenilen 80 projenin toplam bedeli yaklaşık 5 milyar ABD Doları olmuştur. Irak, müteahhitlik firmalarımızın en fazla proje üstlendikleri ikinci ülke olarak öne çıkmıştır. Müteahhitlik firmaları 2012 yılında Irak'ta yaklaşık 4.5 milyar ABD Doları tutarında 114 adet proje üstlenmişlerdir. Ayrıca, Kolombiya, Papua Yeni Gine, Somali ve Peru 2012 yılında Türk müteahhitlerinin ilk defa proje üstlendikleri ülkeler olmuştur.

Türk müteahhitlerin uluslararası pazardaki iş fırsatlarını en iyi şekilde değerlendirmek konusundaki arayışlarına ışık tutmak üzere 2012'de en çok iş üstlenilmiş olan ilk 5 ülkeden üçünün Irak, S.Arabistan ve İran olmasının IMF'nin 11 Kasım 2012 tarihli basın bülteninde yer alan ve MENA Bölgesindeki petrol ihraç eden ülkelerde güçlü büyümeler beklendiğine işaret eden teşhisini desteklediğinin altını çizmekte yarar vardır. Bu bağlamda, birinci sırada yer alan Türkmenistan'ın dünyanın en büyük doğal gaz rezervlerine sahip 5.ülkesi, 2. sıradaki Rusya Federasyonu'nun ise 1. ülkesi konumunda olduğu da anımsanmalıdır.

2012 Yılında Üstlenilen İşlerin Ülkelere Göre Dağılımı (%)		
Ülkeler	Top. Proje Bedeli (ABD \$)	Pay (%)
Türkmenistan	4 885 604 764	18.7
Irak	4 384 036 891	16.8
Rusya Federasyonu	3 640 667 064	14.0
Suudi Arabistan	2 245 458 430	8.6
İran	1 855 495 000	7.1
Etiyopya	1 699 900 000	6.5
BAE	1 288 870 744	4.9
Katar	892 285 480	3.4
Fas	860 986 410	3.3
Diğer	4 342 358 264	16.6
Toplam	26 095 663 047	100.0

AVRUPA İNŞAAT SEKTÖRÜ

Ekim 2012: İnşaat sektörü üretimi gerilemeye devam ediyor...

Eurostat'ın 19 Aralık 2012 tarihli bülteninde yer alan tahminlere göre Eylül 2012 ile kıyaslandığında Avro Bölgesinde mevsimsel olarak uyarlanmış inşaat sektörü üretimi Ekim 2012'de %1.6 azalmış, AB 27 Bölgesinde ise %1.6 artmıştır.

2011'in Ekim ayı ile kıyaslandığında 2012 yılı Ekim ayında inşaat sektörü üretiminde Avro Bölgesinde %4.1, AB27 bölgesinde ise %4.4 azalma kaydedilmiştir.

Aylık Kıyaslama

Ekim 2012 için veri elde edilebilen üye ülkelere bakıldığında üretimin 9 ülkede azaldığı 6 ülkede ise arttığı görülmektedir. En büyük daralmalar Slovenya (-%21.1), Almanya (-%5.3) ve İsveç'te (-%4.7) kaydedilmiş, en büyük artışlar ise Birleşik Krallık (%11.7), Bulgaristan (%2.2) ve İtalya'da (%1.9) gerçekleşmiştir.

Bina inşaatları Avro Bölgesinde %1.3 azalmış, AB27 Bölgesinde ise %2.1 artmıştır. Bu oranlar söz konusu bölgeler için Eylül 2012'de sırasıyla -%2.1 ve -%2.4 olmuştu. Mühendislik yapıları ise Avro Bölgesinde % 2.1 azalırken AB27 Bölgesinde %2 oranında artmıştır. Bu oranlar bir önceki ayda sırasıyla %0.6 ve %0.2 olmuştu.

Yıllık Kıyaslama

Ekim 2012 için veri elde edilebilen üye ülkelere bakıldığında inşaat sektörü üretiminin 12 ülkede gerilediği 3 ülkede ise arttığı görülmektedir. En büyük daralmalar Portekiz'de (-%19.1), Slovenya'da (-%15.5), Slovakya'da (-%12.8) ve İtalya'da (-%12.1) kaydedilmiş, en büyük artışlar ise Bulgaristan (%5.7), İspanya (%3.4) ve Macaristan'da (%1.3) gerçekleşmiştir.

Bina inşaatları Avro Bölgesinde %3.8 AB27 Bölgesinde ise %4.5 azalmıştır. Bu oranlar Eylül 2012'de sırasıyla -%4.5 ve -%7.1 olmuştu. Mühendislik Yapıları ise Avro Bölgesinde % 5.3, AB27 Bölgesinde ise % 3.5 azalmıştır. Bu oranlar bir önceki ay sırasıyla -%2.3 ve -%5.0 olmuştu.

UFUK TURU

Nouriel ROUBINI

Ekonomist, New York Üniversitesi Öğretim Üyesi, 20 Kasım 2012, Money News

“Pazarlarda ve küresel ekonomide henüz yaşanmamış olan en kötü durum 2013'te yaşanacak.”

Joseph STIGLITZ

Ekonomist, 28 Aralık 2012, Habertürk

“2013'ün nasıl geçeceği ABD ve Avrupalı siyasetlerin karşı karşıya oldukları sorunlarla nasıl başa çıkacaklarına bağlı olacak. Çin ise sert bir düşüşten kaçınmak için her türlü enstrümana sahip.”

Rifat HİSARCIKLIOĞLU

TOBB Başkanı, 14 Aralık 2012, Habertürk

“Güçlü bildiğimiz ekonomiler sallanıyor, güçlü görünen sistemler yıkılıyor. Dün doğru bilinenler bugün sorgulanıyor. 2013 ve sonrası bilardo bilmeyi gerektiriyor.”

Morgen Stanley Ekonomistleri

20 Kasım 2012, CNBC Europe News

“Her zamankinden daha fazla olmak üzere ekonomik görünüm hükümetler ve merkez bankaları tarafından alınan ya da alınmayan önlemlerin menteşeleri üzerinde hareket edecektir. Aynı zamanda yatırımcılar tetikte olmalıdırlar. Zihinlerini açık tutmaları ve politik gelişmeler ortaya çıktıkça düğmeyi bir senaryodan diğerine çevirmeye hazır olmaları önemlidir.”

Mehmet BÜYÜKEKŞİ

Türkiye İhracatçılar Meclisi Başkanı, 01 Aralık 2012, Sakarya'daki Konuşma

“Türkiye'nin kredi notunun artması ile birlikte ihracat açısından oluşabilecek iki önemli risk bulunmaktadır. Bunlardan biri Türkiye'ye yönelik yoğun sıcak para girişi ve ikincisi Türk Lirasının aşırı değerlenmesi.”

Erdem BAŞÇI

TCMB Başkanı, 25 Aralık 2012 tarihli basın toplantısı

“Kredi büyüme hızında aşırı oynaklık istemiyoruz”

“Herkes riskini iyi yönetsin”

David LIPTON

17 Kasım 2012, "Middle East and North Africa Face Historic Crossroads"

"Arap Uyanışının başlangıcından bu yana geçen yaklaşık 2 yıl boyunca Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgelerinin geleceği, yolunu bulmaya çalışan yavru kuşa benzer demokrasilerle, bölgenin karşı karşıya bulunduğu sorunları daha da ağırlaştıran tekrarlanan şiddet patlamalarıyla bir erime ve çözülme içindedir. Bazıları devrimci çizginin bir çıkmaza sürüklenebileceği konusundaki kaygılarını yüksek sesle dile getirmeye başlamışlardır."

Ergin YILDIZOĞLU

19 Aralık 2012, Cumhuriyet

"Ortadoğu'ya olan enerji bağımlılığını azaltmaya, Çin'in Afrika'ya girişini karşılamaya çalışırken ABD'nin Batı Afrika'ya yönelmekte olduğunu görüyoruz. Bu bağlamda, ABD Batı Afrika Ülkelerine geçen yıl 400 milyon dolar yardım yapmış. Mali'nin payına ise 150 milyon dolarlık yardım, 87 milyon dolar acil yardım düşmüş. "Trans-Sahara Counter Terrorism Partnership" için de ABD yalnızca bu yıl 52 milyon dolar harcamış."

Philip STEPHENS

25 Ekim 2012, Financial Times

"ABD ve AB'nin Ortadoğu'ya düzen getirecek gücünün olmadığına ortaya çıkması, Türkiye'nin veya bir başkasının bu güce sahip olduğu anlamına gelmiyor."

İsmail KÜÇÜKKAYA

24 Aralık 2012, Akşam

"Bugün ciddi ciddi Ortadoğu'da büyük bir savaşın hazırlıkları yapılıyor. Amaç bu olmayabilir ama sonuç buraya gidebilir. Bakınız, dünya ve Ortadoğu tarihi..."

Barış ONAY

Yapı Endüstri Merkezi Genel Müdürü, 24 Aralık 2012 / Emlakwebtv Söyleşi

"2012'de sektörün yavaşlaması Türkiye ekonomisinin yavaşlamasından daha fazla oldu. Bunun nedeni sektördeki belirsizlik alerjisidir. KDV belirsizliği bir numaralı belirsizlik. Şu an ev satın alıyorsunuz, evinizin fiyatı bir anda %17 artabilir ama bilmiyorsunuz. İkincisi kentsel dönüşüm. Başladı, başlayacak, yıktık 3 tane hastaneyi, olmadı vs soru işareti. Bir üçüncüsü müteakibiyet, geçen hafta bir dernek de kuruldu. Yabancıya satış bir beklenti idi. Sektör ile ilgili makro ekonomik beklentilerde değişiklik beklentisi korunduğu sürece sektörün Türkiye ortalamasını dahi tutturamadığını görüyoruz."